ననుసరించి సమస్త జగత్తు భాసిల్లుచున్నదో అట్టి గురుమూర్తి, శ్రీ దక్షిణా మూర్తికి నమస్కారము.

వివరణ : ఈ శ్లోకమునందు "జానామీతి" "తమేవ భాన్తమను భాత్యే" అను పదములు మనన యోగ్యములు. ఈ శ్లోకమున ప్రతిపాదిత ప్రధాన భావము లేవియన :- 1. ఈ విశ్వమందు సర్వవ్యాప్త సామాన్య చైతన్యముద్వారా, జీవచైతన్యముచే వస్తుజ్ఞాన మెట్లు పొందబడుచున్నదో అట్టి ప్రక్రియ. 2. శుద్ధ నిర్గుణ చైతన్యము (absolute awareness) మనకు దృగ్గోచరముగాక యున్నది. ఐనను అనంతము, సర్వవ్యాప్తము, స్వయంప్రకాశము అగుటచే, దాని ననుసరించియే సర్వము ప్రకాశింపబడు చున్నవని తెలుపబడినది (Electricity has no incandiscence. Similarly the infinite Consciousness or absolute awareness could not be seen by the worldly minded. yet, its' manifestations could be seen and known when the chaitanya functions in the field of Buddhi—Just as the existence of electricity could be known as real only by its manifestation as light, heat or motion when it passes through the filaments and energise them). భౌతికశాస్త్రదృష్టితోనీ భావమును సుగ్రాహ్యము గావించుకొన వచ్చును. విద్యుత్తు అవ్యక్తము, అగోచరము, నిష్క్రియము. అది నిర్గుణ బ్రహ్మవంటిది. ఐనను, ఒక విద్యుద్దీపపు గోళకము (bulb) ను జేరినప్పుడు అందలి సూక్ష్మతంతువులు (filaments) దాని తాకిడికి తెల్లనివేడి (white heat) ని పొంది వెలుగును గలిగించి ప్రకాశించుట మన అనుభవమే. ఇచ్చట మూలపదార్థమగు విద్యుత్తు లేనిదే మన పని ముట్టు సూక్ష్మతంతువు (filament) క్రియాత్మకమై వెలుగునీయజాలదు. కాని గమనింపదగువిషయ మేమన విద్యుత్తే స్వతఃగా క్రియాత్మకము గాలేదు. ఇట్లే పంచాయందలి జడరూపమగు సూక్ష్మపరికరములు విద్యు

త్స్పర్శనొందనిదే పంకా తిరుగదు. ఇట్లే మనకర్ణేంద్రియము వినజాలదు. కాని వినుటయనుక్రియకు కర్తృత్వము ప్రజ్ఞానమునకు ప్రాప్తించుటలేదు. ఇట్లే మిగత జ్ఞానేంద్రియములపట్ల, మనోబుద్ధులపట్ల వర్తించుకొన వచ్చును. కీలకము : సత్తా ప్రకాశములు ఆత్మయొక్క సహజ స్వభావములేగాని ఆత్మయొక్క క్రియారూప ధర్మములుగావు. ఐననూ జగత్తు నందలి సర్వమును ఆ అధిష్ఠానజ్యోతి వినా ప్రకాశింపజాలవు. ఇందు కుదాహరణముగ కార్తీకమున మనము వ్రేలగట్టుఛిద్ర ఘటమునందలి మరుగైయున్న జ్యోతి, దానినుండి ప్రసరితకాంతి పేర్కొనబడుట యందౌచిత్యము సంపన్నము. ఘటఛిద్రముల నుండి ప్రసరిత కాంతివలననే మనకు వస్తుజ్ఞానము గలుగుచున్నది. అట్లే విశ్వమందునను, అజ్ఞాతమగు పరంజ్యోతి యొక్క వ్యాప్తదీప్తియే వస్తుజ్ఞాన ప్రాప్తికి హేతువని గ్రాహ్యాంశము. 3. మరియు నీ ప్రక్రియచే ప్రాప్తించు జ్ఞానము ఇంద్రియముల సంపర్కమువలనను అజ్ఞాన దోషము వలనను తాదాత్మ్యాధ్యాసకు కారణమై ప్రత్యగాత్మను మరుగుపరచు చున్నదనియు అనుమేయము (Inferable).

ఈ జగత్తు పాంచభౌతికము గనుక జడము, స్వప్రకాశత లేనిదియునై యున్నది. ఇందలి వివర్త విగ్రహముల యందును "అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్యనారాయణస్థితిః" అనునట్లు, వానికి లోపల వెలుపల అధిష్ఠాన చైతన్యము నిండుగ వ్యాపించియే యున్నది. అధిష్ఠానము లేని యెడల ఆరోపముండదుగదా! దృశ్యమంతయు ఆరోపము. కనుక ఈ విశ్వాంతర్భాగములగు ఖనిజ, లోహ, శిలల యందును సామాన్య చైతన్యము వ్యాప్తమై అధిష్ఠానమై యున్నదని తెలియబడు చున్నది. సూదంటురాయి స్పర్శచే ఒక చిన్నమేకు కూడ ఆకర్షణ శక్తిచే ప్రభావితమగుట మన అనుభవమునందలి విషయము.

అట్లే మనయందు సత్వగుణాంశయగు అంతఃకరణముండి దాని యందు చైతన్యము ప్రతిబింబించుటచే జడమగు మనస్సు చైతన్య ప్రభావితమై, జీవచైతన్యమని, చిదాభాసుడని వ్యవహరింప బడుచున్నది. When consciousness functions in the intellect which is of the nature of Rajas then only what we call intelligence (to know things & concepts) beamsout. మనము చూచునప్పుడు పరంజ్యోతి, వెలుగుకిరణముల (rays of light) ప్రభావితముజేయును, వినునప్పుడు శబ్దతరంగముల Waves of sound) ప్రభావితముజేయును. ఇటులనే ప్రతి మనోభావమును (every thinking process and the waves of thought that are projected) ఆ జ్యోతిచే ప్రభావితము జేయబడిన మనస్సుచేతనే తెలియబడును. *జడము అనుకొనబడువాటియందు సామాన్యచైతన్యము, చేతనము అనుకొనబడువాటియందు జీవచైతన్యము ఉండుననుటయు, ఏ స్థాయినగాని ఏ రూపమునగాని చైతన్యము అంతర్యామియు, అధిష్ఠానము అగుటయే ప్రధానముగ తెలియనగును.

ఈ ప్రక్రియను వివరముగా దెలిసికొనుటకు సామాన్యచైతన్యము సర్వవ్యాపకమై యున్నదని, సర్వముతో నంతర్భూతులమగు మన యందును ఉన్నదని తెలియవలెను. ఐననూ తెలిసికొనుశక్తి అంతఃకరణకుమాత్రమే గలదు. అందుకే దానిని 'లోపలివనిముట్టు' అని వ్యవహరింతురు. ఇప్పుడు జడములగు నీ విషయముల జ్ఞానము మన కెట్లు లభించుచున్నదో తెలిసికొందము. నేత్రములద్వారా యని యందురు. నేత్రములు కెమెరావంటి సాధనములు మాత్రమే గనుక తెలిసికొన సమర్థములు గావు. అయితే అంతఃకరణము దానియందున్న జీవచైతన్యము, ఆ యింద్రియార్థ మున్నచోటుకుపోయి ఆ వస్తువునందుగల అధిష్ఠాన

చైతన్యముతో నేకీభవించినందున, అంతఃకరణము అవస్థాకారవృత్తిని పొందిన, ఆ వృత్తియందు ప్రతిబింబించిన చైతన్యము ఆ వస్తువిషయక జ్ఞానము మనకు గలిగించును. మన మనస్సునకు ఆ విషయమునకు మధ్యప్రదేశమందుకూడా సామాన్య చైతన్యము వ్యాప్తమైయున్నందుననే ఈ ప్రక్రియకు అవకాశము గలుగుచున్నదని గుర్తుంచుకొనవలయును.

ఆధునిక భౌతికశాస్త్ర విజ్ఞానముకూడ యీ భావమున కాలంబనము నిచ్చుచున్నది. **Ether** అను అవ్యక్తపదార్థము అనుకొనుడు, మరియొక **electromagnetic** తరంగరూప పదార్థమనుకొనుడు— సర్వవ్యాప్తముగలేనిదే మన రేడియోతరంగములుగాని శబ్దతరంగములు గాని దేశదేశాంతరములకు ప్రసరింపబడజాలవుగదా. ఆకాశములేనిదే శబ్దము ప్రసరింపబడదు. టెలిఫోనుతో మద్రాసులో జెప్పుజేసిన వాక్యములు, కలకత్తాలో కాగితముపై జెప్పు అగుచుండుట మన అనుభవములోని విషయమేగదా ! కనుక ఒక పదార్థము మధ్యస్థముగ (**medium**) లేని యడల శబ్దతరంగములుగాని రేడియో తరంగములుగాని ప్రసారము గాజాలవు. వార్తలు నిస్తంతువులుగ దూరప్రదేశములకు ప్రసారము గాజాలవు. సర్వ వ్యాపకభావమునకీ యుదాహరణము చాలదా ?

లోకమున తన కాంతికిరణములచే చీకటిని బోగొట్టి మనకు వస్తువుల స్వరూపజ్ఞానమునొసంగు సూర్యుడును స్వప్రకాశుడుగాడు. ఏలనన, ఆత్మచే నాతడు ఎరుంగబడుచున్నాడుగాని ఆత్మ ఆయనచే ప్రకాశింపబడుటలేదు. ఆతనియందును అధిష్ఠాన చైతన్యము నిండియున్నది గనుకనే వీనిని ప్రకాశింపజేయ గలుగుచున్నాడు. తాను ప్రకాశింపబడుచున్నాడు. అయితే సూర్యుడు మనకు కనిపించుచున్నాడు. కాని మన శరీరమున నిండియుండి, అంతఃకరణముతోగూడి విషయములమీదికి ప్రసరించి, ఆ వస్తుగత అధిష్ఠానమునందలి యావరణను తొలగించి,

వస్త్వాకారవృత్తిని గలిగించి, ఆ వస్తువిషయక జ్ఞానమును మనకు గలిగించుచున్న మనలోపలి సూర్యుడగు ప్రత్యగాత్మ మనకు కనిపించడు. కనుకనే "ఆత్మానం విజానీయాత్" అను శ్రుతివాక్యము నిన్ను నీవు తెలిసికొనుమని ప్రబోధించుచున్నవి. *ఈ అంతఃకరణమును బహిర్ముఖముగ ప్రసరింపనిచ్చిన, వృత్తిజ్ఞానము గలిగి తాదాత్మ్యాధ్యాసప్రాప్తించును. అంతర్ముఖము జేసి ఏకాగ్రముగ నొనర్చిన ప్రత్యగాత్మ తానే పరమాత్మనని గ్రహించి అనుభూతిపొందును.

ఈ శ్లోకమునందలి భావములకు, కార్తికమాసమున ఆకాశదీపమను పేరుతో వ్రేలగట్టు ఛిద్రదీపఘట ముదాహరణముగ జెప్పబడినది. ఈ కుండ యొక్క రంధ్రములు మన జ్ఞానేంద్రియ మనోబుద్ధులవంటివని వీని నుండియే మనలోపల అజ్ఞాతముగనున్న ఒక జ్యోతియొక్క చైతన్యమను వెలుగు బహిర్గతమై వస్తుజ్ఞానము గలిగించుచున్నదనియు దెలిపిరి. కుండయొక్క రంధ్రములను అలంకారమునకు రంగురంగుల యద్దపు ముక్కలతో నాచ్ఛాదనజేసినయెడల నా కాంతి, రంగురంగులుగనే బహిర్గతమగును. ఈ రంగుల వెలుగుకు కుండరంధ్రముల నాచ్ఛాదించిన రంగుటద్దములే కారణమగుచున్నవి, అటులనే నిత్య జ్ఞానాత్మకుడగు ప్రత్యగాత్మ అంతరమైయుండ (జ్యోతివలె) మనోబుద్ధీంద్రియముల గుండా, ఏకైకమగు ఆ యనుభవాత్మక జ్ఞానమే, చూచుట, వినుట, ఆలోచించుట మున్నగు రూపములతో వ్యవహారమున ప్రసిద్ధమగుచున్నది. ఇట్టి వ్యవహారములలో ఆ యా ఇంద్రియములు కుండరంధ్రముల వంటివేయగును. విశేషమేమన, సాధనముల భేదముచే సర్వాత్మకమగు ఏకరూపాత్మకబోధము, చైతన్యము వివిధరూపములలో భాసించుట కవకాశము గలిగినది. కనుక లోకమందు గనిపించు ఈ వైవిధ్యములు (diversity) వైచిత్ర్యములు (differences in temperaments)

ఉపాధిధర్మములేయని గ్రహించనగును. ఇంద్రియానుభవములు వేఱుగ నున్ననూ విశేష్యమగుబోధము ఏకరూపముమాత్రమే. ఏహేంద్రియ మనోబుద్ధ్యహంకారముల తాదాత్మ్యముతో విశేషణములుగ స్ఫూర్తి నిచ్చు చున్నది. విశేష్యమగు ఏకాత్మకబోధయే కుండలోని పెద్దదీపజ్యోతి. చిల్లులలోనుండి వెలువడి వేఱువేఱుగభాసించు జ్యోతులే ప్రత్యగాత్మలని (చంద్ర చంద్రికల కనన్యత్వమువలె) గ్రహించవలెను.

ఇక "జానామీతి తమేవభాన్తమను భాత్యేతత్సమస్తంజగత్" అనగా ఇట్లు. తెలిసికొన్నాను ఎట్లు? ఈ విశ్వమున స్వయంప్రకాశమగునది చైతన్యముదప్ప మరేదియులేదు. ఎవ్వని ప్రకాశమననుసరించి యీ జగమునందలి సర్వము స్ఫూర్తిని బొందుచున్నదో అట్టివానిని తెలిసి కొనుచున్నాను. (అని.) కుండలోని అసలు జ్యోతి కనిపించకపోయినను, చిల్లులద్వారా బయటకివచ్చిన కాంతి అజ్ఞాతముగ కుండయందున్న నిజ జ్యోతిదేగదా! మన శరీరమను నవరంధ్రముల కుండలోని జ్యోతియగు ప్రత్యగాత్మ "నవరంధ్రములదేహి నవ్యవేణువుజేసి శ్రీమీరగానంబు జేయు వాడు" అనినట్లు (మా మిత్రుడు స్వర్గీయ వేమూరి లక్ష్మీకాంత కవి పద్యములోని పాదము) ఈ చిల్లులద్వారానే బయటకు ప్రసరించి — తనకు తాను అనుభవములోనుండు, జాగ్రత్స్వప్నములయందు, తన ప్రకాశాత్మక అనుభవమే— దీపపుకాంతి అద్దములో ప్రసరించు ఎఱుపు, పసుపు, పచ్చ, నీలి, నారింజరంగులతో మెఱయునట్లు నామరూపముల యందు, వ్యాపించి వానికి స్ఫూర్తి గలిగించుచున్నది, "నేనే, నేనే", యని పరమాత్మగానము చేయుచున్నాడు. రంగుటద్దములకు వస్తుతః కాంతిలేనట్లు ఈ నామరూప ప్రపంచమునకునూ స్వతః సహజముగ స్ఫూర్తిసత్తలు లేవు. ప్రత్యగాత్మ యొక్క సత్తాస్ఫూర్తులే నామరూపములయందు సంక్రమించెనవియు, గనుక ప్రత్యగాత్మ సచ్చిదానందస్వరూపము, అద్వయమునగు పరమాత్మయేయని బోధించు గురుదక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

5. శ్లో॥ దేహం ప్రాణ మపీంద్రియాణ్యపి,
చలాం బుద్ధించ శూన్యం విదుః॥
స్త్రీ బాలాంధ జడోపమా స్త్వహమితి
భ్రాంతా భృశం వాదినః
మాయాశక్తి విలాస కల్పిత
మహావ్యామోహ సంహారిణే. ॥తస్మై॥

టీక : దేహం = శరీరమును, ప్రాణం అపి = ఈ శరీరమందు పంచవిధ కార్యములుజేయు రజోగుణ ప్రధానమగు శక్తిని: ఇంద్రియాణ్యపి = జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములను; చలాం బుద్ధించ = దీపకళిక యందలి యంశలు ప్రతిక్షణము పుట్టుచూ, నిర్గమించుచు నున్నప్పటికి దీపకళికమాత్రము అదేరూపమున గన్పించుచున్నట్లు, వృత్తులు క్షణే క్షణే మారుచున్ననూ, ఒకటిగనేగన్పించు బుద్ధిని; (ఇది బౌద్ధమున క్షణిక విజ్ఞానమని, ఆంగ్లమున Existentialism అని పేర్కొనబడిన సిద్ధాంతములో Strema of concsiousness అను భావమునకు తుల్యము అని అందురు. అనగా We do not see the permanent significance of the world external, because it is changing from moment to moment; శూన్యం = శూన్యము నిస్స్వరూపము; స్త్రీ-బాల-అంధ-జడోపమాః = వివేకములేని స్త్రీలు, బాలురు, అంధులు, జడులు, ఉపమానముగాగల; భ్రాన్తాః = ఒక వస్తువును ఇంకొకటిగా గ్రహించి భ్రాంతిజెందిన; భృశం = మిక్కిలి; వాదినః = ఆయా వాదములజేయువారు; అహమ్ ఇతి = ఆత్మయని, (నేనని)

శరీరమే ఇంద్రియములే ప్రాణమే ఆత్మయని, బుద్ధియే ఆత్మయని విదుః = తెలిసికొనుచున్నారు; మాయాశక్తి = అపరాప్రకృతికి చెందిన సత్వరజస్తమో గుణాత్మకమగు భౌతికశక్తి, (పరాప్రకృతికి జెందిన యోగమాయగాదు) యొక్క: విలాస–కల్పిత = అజ్ఞానపరిణామ రూపక మగు విలసన (manifestation) ప్రభావముచేత కల్పింపబడిన– మహావ్యామోహసంహారిణే = వివర్తరూపమగు గొప్ప వ్యామోహమును అనగా దేహాద్యాత్మభ్రాంతిని పోగొట్టునట్టి లేక తాదాత్మ్యాధ్యాసను బోగొట్టు నట్టి; ఆ శ్రీ గురుదక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

తా॥ ఆత్మను గురించి బహువాదములుగలవు. శరీరము, ప్రాణము, ఇంద్రియములు, క్షణిక విజ్ఞానము, శూన్యము, ఆత్మయని ఆయా వాదులు చెప్పుచున్నారు. వీరు స్త్రీ, బాల, అంధ, జడులను బోలిన అవివేకులు; భ్రాన్తులు. పరమేశ్వర మాయాశక్తి మహాప్రభావముగలది. వ్యామోహ why ? పఱచి భ్రాంతిజ్ఞానము గలిగించును. ఆ వ్యామోహమును పోగొట్ట యనుగ్రహించు ఆ గురుదక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

ఈ శ్లోకమునందు తాదాత్మ్యాధ్యాసయను దేహాత్మబుద్ధి మాయాశక్తి వలన గలుగుననియు 'ఆత్మానం విజానీయాత్' నిన్ను నీవు తెలిసికో అనియు చెప్పబడినది.

ఈ సందర్భమున తాదాత్మ్యాధ్యాసయన నెట్టిదో గ్రహించుట సము చితము. తాదాత్మ్యభావము గ్రహించుటకు విశేష్యమన నెట్టిది ? విశేషణ మన నెట్టిదని తెలియవలయును. (the qualified and the qualifying). "ఎఱ్ఱని కలువ" అనుపదమున ఎఱ్ఱని విశేషణము, కలువ విశేష్యము. "తెల్లని స్ఫటికము" అను పదమున తెల్లని విశేషణము, స్ఫటికము విశేష్యము. ఇప్పుడు కలువ స్ఫటిక సామీప్యమున మనకు కనిపించునట్లే యున్నదనుకొనుడు. కలువయొక్క ఎఱుపు స్ఫటికము

నందు ప్రతిఫలించుచున్నది. స్ఫటిక మెఱుగానున్నది. ఈ స్థితిని అన్యథా ఖ్యాతి యందురు. కలువ స్ఫటిక సమీపమునసుంట మనకు తెలియలేదు కనిపించలేదనుకొన్నయెడల స్ఫటికమునందలి ఎఱుపు నైజగుణమనియే తలంతుము. ఇప్పుడు విశేష్యమగు స్ఫటికము విశేషణమగు ఎఱుపు రెండు తాదాత్మ్యము జెందినవి. అనగా ఏకీభావము జెందినవి. స్ఫటికము యొక్క సహజవర్ణమే ఎఱుపు అని మనము భావించుటయే తాదాత్మ్యా ధ్యాస. అనగా స్ఫటికమునకు తెలివి యుండినయెడల నేను ఎఱ్ఱటి దాననని భావించుటయే తాదాత్మ్యాధ్యాస.

మన విచారణయందు ఆత్మ-స్థూల సూక్ష్మకారణ శరీరములలో ఆయా యవస్థలయందు తాదాత్మ్యము జెంది వాటినభిమానించును. "అనగా అదినేనే" అని భ్రమజెందును. మనోబుద్ధ్యహంకారములను తనవిగా భావించి కర్తృత్వ భోక్తృత్వములను తనకే ఆరోపించుకొని వాని ధర్మములు తనవిగా భావించుకొని విశ్వసించును. ఇదియే తాదాత్మ్యాధ్యాస. ఈ అధ్యాస గలిగిన మానవుడే సంసారి. ఇతడు సుఖదుఃఖముల ననుభవించుచు ఒక దేశమునకు ఒక కాలమునకు పరిమితుడై కించిజ్జ్ఞుడై, అల్పుడై, తన్ను జీవాత్మగా భావించుకొనును. తన ప్రత్యగాత్మస్థితి, ఏకాత్మ లేక సర్వాత్మస్థితి భాసింపదు.

వివరణ :- అపరదక్షిణామూర్తి యగు ఆదిశంకరులు దృక్-దృశ్య-వివేకము" అనునొక గొప్ప చిన్నపుస్తకమును రచించిరి. అందు గురు శిష్య సంవాదరూపములో, వేదాంత శాస్త్రమునకు మూలస్తంభము వంటి భావము "నీ వెవరు ?" చూచువాడవగు దృక్‌వా ? చూడబడు దృశ్యము లోని వాడవా ? అని చర్చించిరి. అదే విషయము ఈ శ్లోకమున చర్చా రూపమునగాక ప్రతిపాదన పూర్వకముగ జెప్పబడినది. కొందఱు లేక

జనసామాన్యము "నేను" అను శబ్దముచే తెలియబడునది. ఈ స్థూలముగ తెలియబడు శరీరమే దేహ మందురు. వాడు పొడుగు, వీడుపొట్టి, వాడు ఎఱుపు, వీడు నలుపు, వాడు లావు, వీడు సన్నము, వాడు కుంటి, వీడు గ్రుడ్డి యను విశేషణములు విశేష్యమగు నీ స్థూల శరీరమునకు వర్తించును గనుక ఆత్మ లేక నేను అని చెప్పబడునది యీ దేహమేయని చెప్పుదురు. ఈ భావమునకు అనుగుణముగ వీరి జీవితాశయములు, ఆ యాశయసిద్ధికై చేయుకృషి (culture) విధానము నిర్దేశింపబడును. దేహమే ఆత్మయనువారికి ఆనందము అర్థలాభము, దేహపోషణ కామతృప్తియందే ప్రాప్తించును. అవియే యాతని పురుషార్థములు. సర్వము ఈ దేహముతోనే అంతమగును. కర్మలఫలములు నశించును. మఱల దేహధారణపూర్వకమగు పునర్జన్మలేదు. కంటికి ప్రత్యక్షముగా కనిపించునదియే (తత్త్వమునకు) ప్రమాణము పంచ భూతముల కలయికచేతనే శరీరములు వస్తురూపము లేర్పడుచున్నవి. ఆహారపదార్థ సారముల కలయికచేతనే ప్రాణశక్తి క్రియాశక్తి గలుగు చున్నది అందురు. గాని పుష్టికరమగు ఆహారమునెంత హెచ్చుగా నిచ్చి నను దేహమేల కృశించి ప్రాణశక్తి క్షీణించి మరణమేల ప్రాప్తించు చున్నదో తెలియలేరైరి. వీరికంటె మేధావులగువారు, నేను చూచు చున్నాను. నేను వినుచున్నాను, నేను పాడుచున్నాను అను వ్యాపారము లీజ్ఞానేంద్రియములు జేయుటవలననేగదా శరీరము నిలచియుండుట, కనుక నీ యింద్రియములతే ఆత్మవాచకములందురు. ఇంకను హెచ్చు మేధాసంపన్నులు ఆకలి, దప్పిక, జీర్ణశక్తి, పోషకక్రియ, శ్వాసక్రియ, రక్తప్రసరణక్రియ, విసర్జనాదిక్రియలు ప్రాణమున్నంతవరకే గదా జరుగుట ! ఈ దేహము నిలచుట ! కనుక ప్రాణమను పదమునకు లక్ష్యమగునదియే ఆత్మయందురు. మరికొందఱు మనస్సే ఆత్మ

యందురు. కాని నామనసు క్షోభగా యున్నది. నా మనసు ప్రసన్నముగ నున్నది, నా మనస్సు ఖేదముగనున్నదని వ్యవహరింతురే, ఈ మనసు యింకెవరో నా యనువారిదిగ నున్నదే! 'నా' అను వారెవ్వరని శంక గలుగుచున్నది. మరికొందఱు—బుద్ధి ప్రాణశక్తినికూడా క్రియాత్మకముగ జేయును. బుద్ధి నిర్ణయించి అనుమతించనిచే ప్రాణశక్తిగాని యింద్రియ ములుగాని సమర్థములుగావు కనుక బుద్ధియే ఆత్మపద లక్ష్యార్థమందురు. కొందఱు మేధాసంపన్నులు బుద్ధినే ప్రమాణముగ నంగీకరించువారు (వీరినే బౌద్ధులందురు) ఈ బుద్ధి దీపకళిక వంటిది. స్థితిగలిగియున్నట్లు గోచరించినను, ప్రతిక్షణము తన యంశలు పుట్టుచు నిర్గమించుచున్నం దున నిది క్షణికమేయనిరి. అది యెట్లన ఉదాహరణకు ఒక సినిమా ఫిలింరీలును పరిశీలించిన అందు అనేక బొమ్మల క్రమము గనిపించును. ఆ క్రమములోనవి జరుగునప్పుడు ఒకేక్రియ అనుస్యూతముగ గన్పిం చును. ఇంకొక యుదాహరణ తీసికొందము. దీపావళికి ఒక త్రాటి రెండుకొసలకును రెండు పూలపొట్లములుగట్టి వెలిగించి ఆ త్రాటిని మధ్య పట్టుకొని గిఱున గుండ్రముగా త్రిప్పినయెడల ◯ అట్లుండవలసిన వెలుగు యిట్లు ◯ విరామరహితముగ గోచరించును. దీనినే అనగా పుట్టుచు నిర్గ మించుచున్నను ఏకవృత్తాకారముగ స్ఫూర్తినిచ్చునదియేక్షణిక విజ్ఞానవాద మందురు. ఇట్టి బుద్ధియే "నేను" అను ఆత్మకు పరమార్థమని బౌద్ధుడగు యోగాచార్యుడు తన క్షణిక విజ్ఞానసిద్ధాంతమున జెప్పెను. ఈ బుద్ధి చల రూపముగనుక నిది యాత్మ కాజాలదని శఙ్కరులు త్రోసిపుచ్చెను. సరి! బుద్ధి అనుస్యూతముగ లేదంటిరిగదా! ఒక పనిని నిన్న కొంతవరకుజేసి, నిలిపి, మరల నీరోజున మొదలుబెట్టి చేయసంకల్పించినయెడల—బుద్ధి వృత్తి నిన్నటితో ఆగిపోయి యీ రోజు మరల ప్రారంభమగునెడల నిన్నటిపని, యేప్రక్రియతో జేసినదీ, ఎక్కడ ఆపినదీ తెలుపువా రెవ్వ రని ప్రశ్నగలుగుచున్నది. కనుక విజ్ఞానము క్షణికమైనను దాని ఆది,

మధ్య, అంతముల గమనించి గుర్తించుకొను జ్ఞానస్వరూపుడు నిత్యుడు, యింకొకరు గలరని ఆతడే ప్రత్యగాత్మ లేక పరమాత్మ యనిరి. శః జ్ఞానమునే ఆలయవిజ్ఞానమని అందురు. ఇది, ఇది (This) యని వ్యవహరింపబడునది ప్రవృత్తి విజ్ఞానమని శంకరులు బోధించిరి. నిశ్చలమగు ఆలయవిజ్ఞానమే ప్రకాశము. క్రియాత్మకమగు ప్రవృత్తి విజ్ఞానమే విమర్శ.

సుషుప్తియందు ఏ విజ్ఞానము ఉండదుగనుక శూన్యస్థితి పర్యవసించును. జాగ్రత్స్వప్నములయందువలె నిద్రావస్థయందు ఆత్మయు దృక్కుగా గన్పించదుగనుక ఆ శూన్యమే ఆత్మయని కొందఱు మాధ్యమికులనబడు బౌద్ధశాఖవారు చెప్పుదురు. అయితే జాగ్రత్స్వప్నముల యందువలె సుషుప్తిలో విషయములు ఆత్మానుగతముగ గన్పించనందున అజ్ఞానమున్నది. అట్టి అవిద్యావృత్తియందు ప్రతిఫలించిన ఆనందము, అనగా అవిద్యాకార అవిద్యావృత్తి అను జ్ఞానానుభవమునే ఆనందముతో ననుభవించుస్థితి నిద్ర. సుషుప్తిలో నుండునది శూన్యముగాదు అజ్ఞానము మాత్రమే శూన్యమే యున్నదనుకొన్నను ఆ శూన్యస్థితిని గుర్తించి చెప్పునదెవ్వరు? ఇందుకు జ్ఞానస్వరూపమగునొక ఆత్మ యుండవలెనుగదా? * కనుక ప్రత్యభిజ్ఞచే ఆత్మ త్రివిధావస్థలయందును అనుగతముగ నున్నదనియే తెలియవలయును. * కనుక అధిష్ఠానచైతన్యమును, కూటస్థచైతన్యమును వేదాన్తదర్శనమున శంకరులు బోధించిన విధముగా గ్రహించనేరనివారు జ్ఞానోదయము గానందున అజ్ఞానులుగ నున్న బాలురవంటివారు; శాస్త్రజ్ఞానముచే ప్రబోధముగలుగని జడులు; జ్ఞాననేత్రములేని అంధులవంటివారే యనియు తెలుపబడినది. ఇట్టివారు దేహేంద్రియ బుద్ధ్యహంకారములే ఆత్మయని భావింతురు. భ్రాంతిజ్ఞానజన్యములగు తమ వాదములను గొప్పగా ప్రచారముజేయుదురు. ఇదియే

మాయాశక్తి విలాస-కల్పిత మహావ్యామోహము. ఈ భ్రమకు, తన కర్మ బీజముల (karmic principles) సందోహము, వాస, నలబలము, సంస్కార ప్రభావములు కారణము. ఈ భ్రమ పుట్టించు పనిముట్టు రజ స్తమో గుణ ప్రాబల్యముగల మాయాశక్తియే; ఉపాదానము అనాదియగు మూలా జ్ఞానమే. సత్యవస్తుజ్ఞానమే, తత్త్వదర్శనమే యీ వ్యామోహజనిత విలసనముల తొలగింపగలదు. మాయచే సంభవమునొంది గోచరించున వన్నియు దృశ్యములేననియు, దృశ్యములెప్పుడు నశ్వరములేయనియు, దేహేంద్రియ బుద్ధులను ప్రకాశింపజేయునది శుద్ధచైతన్యమేయనియు, అట్టిది ప్రతివ్యక్తియందును అనుస్యూతముగ నున్నదనియు, దానిని గుర్తించి, తన్నుతాను దెలిసికొనిన 'అహం' పదవాచ్యుడు పరమాత్మయే యనియు అద్వయసిద్ధాంత బోధజేయు శ్రీ గురుదక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

1. సామాన్య చైతన్యము
2. కూటస్థ చైతన్యము
3. అధిష్ఠాన చైతన్యము

6\. శ్లో॥ రాహుగ్రస్త దివాకరేందు సదృశో
మాయా సమాచ్ఛాదనాత్
సన్మాత్రః కరణోపసంహరణతో యోఽ
భూత్సుషుప్తః పుమాన్
ప్రాగస్వాప్సమితి ప్రబోధసమయే యః
ప్రత్యభిజ్ఞాయతే ॥తస్మై॥

టీక :– యః పుమాన్ = ఏ పరమ పురుషుడు; కరణోప సంహరణతః = రూపాది విశేష జ్ఞానములు గలిగించు ఇంద్రియములు తమ సహజవ్యాపారములుచాలించి కుంచుకొనియున్నందున; సన్మాత్రః = కేవల సద్రూపుడై, మాయసమాచ్ఛాదనాత్ = తమోగుణప్రాబల్య కార్యమగు మూల జ్ఞానావరణమువలన; రాహుగ్రస్త దివాకరేందు సదృశః = గ్రహణ సమయమునందు రాహువుచే గ్రహింపబడిన సూర్యచంద్రుల బోలినవాడై; సుషుప్తః = గాఢనిద్రావస్థకులోనై; అభూత్ = ఉండెనో; యః=ఎవ్వడు; ప్రబోధసమయే = మెలకువకాలమునకు; ప్రాక్ = పూర్వము; అస్వాప్సమ్ ఇతి = నిద్రించితిని అని; ప్రత్యభిజ్ఞాయతే = గుర్తింపబడుచున్నాడో; (being recognised) అనగా ఏ నేను యింతకుముందు సుఖముగా నిద్రపోతినో ఆ నేనే యిప్పుడు మేలుకొని యున్నవాడను అని నిద్రావస్థయందుండిన తనను స్మృతిచేత ఇప్పుడు పోల్చి గుర్తించుకొనుచున్నాడు. నిద్రయందలి తనయనుభవమును జాగ్రత్తునందు గలిగిన స్మృతిని సమానాధికరణము (Basis) గా తెలియుచున్నాడు. సుషుప్తిలో ఆత్మలేకపోలేదు; సుషుప్తికి సాక్షిగాను న్నాడు; అట్టి ఆత్మస్వరూపుడగు దక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

తా॥ జీవునకుగల జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులను స్థితులలో ఒకటగు సుషుప్తిస్థితిలో తన ఇంద్రియ వ్యాపారము ఉపసంహరింపబడియున్నను: అందుచే నెట్టివ్యాపార మప్పుడు కన్పట్టకపోయినను, సద్రూపుడుగ, సాక్షిమాత్రుడుగనుండి ఆ యానందానుభూతిని పొందుచునేయున్నాడు. మెలకువగలిగి, జాగ్రత్తులోనికి వచ్చినప్పుడు, ఏ నేను సుషుప్త్యవస్థలో సుఖము ననుభవించితినో ఆ నేనే యిప్పుడు జాగ్రత్తునందు, మరల జ్ఞానేంద్రియముల వ్యాపారములతో యీ లోకవ్యవహారముల గమనించి అనుభూతుల పొందుచున్నాను—సఏవాఽహం (అతడినే–నేను) అను జ్ఞానమును పొందుచున్నాడు. ఉ॥ శీతాకాలములో మంచుగడ్డల మధ్య కాశ్మీరులో ఆనాడు చలిబాధపడిన ఆ గోపాలరావు ఈ రోజు తెనాలిలో గ్రీష్మకాలములో వడగాలిబాధ పొందుచున్న నేనే, అతడినే–నేను అని అప్పటి యనుభవమును ఇప్పటి స్మృతిని పురస్కరించుకొని తెలిసికొనుటయే ప్రత్యభిజ్ఞ. ప్రతి=మరల, అభిజ్ఞ=గుర్తు. అనగా అనుభవమునకు స్మృతికి సమానాధికరణమని భావము equal basis or తుల్యమగు ప్రాతిపదిక.

వివరణ :— ఈ ప్రపంచమున సూర్యగ్రహణము, చంద్రగ్రహణము మన యనుభవములోని సంఘటనలే. అయితే వానిని మనమెలా గ్రహించుచున్నాము ? సూర్యుడు రాహువుచే మ్రింగబడుచున్నాడని, అందుచే చీకటి వచ్చినదని చెప్పుదుము. కాని గ్రహణసమయములయందు సూర్యచంద్రులస్థితి యేమి ? వారు నిజముగా మరియొక గ్రహమునోట బడి స్వరూప స్వప్రకాశముల గోల్పోయినారా లేక వారి స్వరూపస్వభావముల క్లేయుండియు, కారణాంతరములచే మనకట్లు గోచరించెనా ? అని విచారించినయెడల ఏ కారణముచే ఆ సంఘటనజరిగెనో, అది భూమియొక్క ఛాయ యనుడు, లేక ముక్కు, కళ్లు, నోరుగల బృహద్భూతము

యొక్క నోరనుకొనుడు, అది తొలగిన వెంటనే స్వస్వరూప ప్రకాశములు మనకు గోచరించుచున్నవిగదా! దీనినిబట్టిచూడ అసలు సూర్యచంద్రుల స్వరూప స్వభావములయందేమార్పును లేదని, ఊహాకందనందున మనమే భ్రాంతిజ్ఞానముచే అట్లు భావించితిమనియు తాత్పర్యము గలుగుచున్నది. గ్రహణము విషయమ్ములో సూర్యచంద్రులు భౌతికములు, రాహువు భౌతికము. గనుక సూర్యుని యాపరించెనన్న, అంగీకారయోగ్యముగ నుండునుగాని, ఆత్మభౌతికముగాదు, అజ్ఞానము భౌతికముగాదు. చీకటిని వెలుగు పోగొట్టగలదుగాని వెలుగును చీకటి యాపరించుటలేదుగదా! అజ్ఞానము, ప్రజ్ఞావమగు పరమాత్మ నెట్లాపరించగలదను శంకగలుగు చున్నది. సూర్యుడు స్వప్రకాశుడే గానియెడల రాహువుచే గ్రసింపబడుటే తెలియదుగదా! అట్లే అజ్ఞానమునకు స్ఫూర్తి నిచ్చునది స్వప్రకాశుడగు నాత్మయే. జ్ఞానాఽజ్ఞానములు రెండునూ మిథునరూపమున నుండుటను గ్రహించిన యీ సమస్యకు సమాధానము లభించును. అధిష్ఠానజ్ఞానము గలిగినప్పుడు అజ్ఞాన స్వరూపము మనము గ్రహింపగలము. అధిష్ఠాన బ్రహ్మయొక్క అనగా సర్వవ్యాప్త చైతన్యమును గురించిన సామాన్య జ్ఞానముతో అజ్ఞానమునకు బాధగలుగదు. మీదు మిక్కిలి ఆ చైతన్యము చేతనే అజ్ఞానము స్ఫూర్తినొందును. బ్రహ్మాకారవృత్తియందు మాత్రము జ్ఞానముచే అజ్ఞానము బాధింపబడును.

ఈ శ్లోకమున ప్రధాన గ్రాహ్యాంశము "శూన్యమే ఆత్మ" యను సిద్ధాంతము నపవదించుట. గాఢ సుషుప్తియందు నిద్రాసుఖమును గుర్తించునది జాగ్రత్తునందు యింద్రియములద్వారా జ్ఞానసముపార్జన జేయు అంతఃకరణముగాదు. సుషుప్తియందు ఇంద్రియము లుపసంహ రింపబడియున్నందున అంతఃకరణము లయమైయుండును. అయినను అంతకంటెను విశిష్టమగు ఆత్మయనునది యొకటియున్నది. అదియే

స్వతంత్రముగ ఆనందానుభూతిని బొందుచున్నదనుటయే. సుషుప్తిలో అంతఃకరణ అజ్ఞానవృత్తినొంది సుఖానుభూతినొందుచుండ ఆత్మ ఆస్థితికి సాక్షిగానుండును. వేదాంత విచారణలో సుషుప్త్యవస్థకుగల స్థానము ఈ బోధకొఱకేయగును. సుఖస్వరూపుడుగా ఆత్మప్రతీయమానుడైనట్లు మనము దర్శింప (understand) వలెను. స్వప్నావస్థకు స్థానము ఆత్మాధిష్ఠానమును బోధించుటకు. జాగ్రదవస్థకు స్థానము : అపరోక్షాను భూతి గలిగిన తరువాత జాగ్రత్తుకూడా స్వప్నమువలె మిథ్యయే యగునని దెలియుటకు మూలాజ్ఞానోపహితములై యున్నందున ఇంద్రియములు సమకూర్చునవి మిథ్యాజ్ఞానమని తెలియుట, గాఢనిద్రలో మనమందరము సుఖమననుభవించి, నిద్రలేచిన తరువాత ఆ నిద్రయందలి సుఖానుభూతి స్మృతియందు ప్రతిఫలించగా, దానిని మరల ననుభవమునకు దెచ్చుకొని ఆ సుషుప్తి సుఖముననుభవించినది యిప్పుడు జాగ్రత్తులోనున్న నేనే, యను ప్రత్యభిజ్ఞ పొందుచున్నాము. (ప్రతి=మరల: అభిజ్ఞాయతే=గుర్తుకు దెచ్చుకొనబడుచున్నది.) జ్ఞానేంద్రియము లుపసంహృతములై అంతః కరణ మంతర్ముఖమైనప్పుడు, ప్రపంచమందు శబ్దార్థజ్ఞానము (మాట, ఆ మాటచే సూచింపబడు వస్తువు) లభించుటలేదుగాని యింతకంటె నొక పరమసత్యము దెలియుచున్నది. అది 'సన్మాత్రం' అనగా సత్పదార్థ మొక్కటిమాత్రామే యగును. "అహం" అనునది ఇచ్చట సన్మాత్ర మేగాని అంతఃకరణమును స్ఫురింపజేయు అహంభావముగాదు అనగా బుద్ధీంద్రియములు లేకున్నను, ఆనందానుభూతి నొందు జ్ఞాత ఆ ద్రావస్థయందున్నట్లు గ్రహించి, దర్శించి విశ్వసింపవలయును. ఆతడే సన్మాత్రుడగు ఆత్మ లేక ప్రత్యగాత్మ లేక కూటస్థచైతన్యము ఈతడు (ఈసన్మాత్రుడు) జాగ్రత్స్వప్నములయందు నుండును కాని మనకు స్ఫూర్తి నీయడు. ఎందుచేతననగా సుషుప్తియందు మనకు స్ఫూర్తినీయని చిదాభాసుడు అడ్డమునిలచి, ఆత్మను మరుగుపరచి, అహం శబ్దవాచ్యు

డను నేనే నేనే యని స్ఫూర్తి నిచ్చును. వివరణాచార్యు మతమున నీ ప్రతిబింబ సత్యత్వము నంగీకరింతురు. సురేశ్వరాచార్యుడు (మండన మిశ్రుడు) ఆ ప్రతిబింబము మిథ్యాభూతమని వివరించి ఆతనికి చిదాభాసుడని నామకరణముజేసెను. ఈతడు నాకంటె కార్యకర్త, సుఖ భోక్త యగు ఘనుడింకొకడులేడు, ఉండజాలడని, విఱ్ఱవీగుచుండును. సుషుప్తియం దంతఃకరణము లయించియుండునుగనుక ఈచిదాభాసుడును ఉండడు. కనుకనే సద్రూపుడగు ఆత్మయే పర్యవసించును.

సుషుప్తియం దాత్మయుండునని తెలుపుట కుదాహరణముగ గ్రహణకాలమందు సూర్యచంద్రులస్థితితో పోల్చిచెప్పిరి. ఎట్లన సూర్య చంద్రబింబములను చీకటి యావరించినను ఆ బింబములు తమ స్వరూప స్వభావముల విషయమున యథాతథముగనే యున్నవి, గ్రహణచ్ఛాయ భ్రాంతిజ్ఞానమువంటిది. అది మనకు సత్యస్వరూపమును మరుగుపఱచు చున్నది. ఆ చ్ఛాయ ఉపసంహృతమైనప్పుడు సత్యమే స్ఫూర్తి నిచ్చును. సుషుప్తిలో, గ్రహణచ్ఛాయలవంటి, భ్రాంతిజ్ఞానజనకములగు మన యింద్రియశక్తు లుపసంహరింపబడియున్నందున, సన్మాత్రుడగు ఆత్మయే స్ఫూర్తి నిచ్చును. అట్లే జాగ్రత్తునందును, యింద్రియశక్తుల నుపసంహ రించి అంతఃకరణము నంతర్ముఖముజేసి సంయమన సమర్థముగ జేయ గలిగిన, జాగ్రత్తుకూడ స్వప్నమువలెనే మిథ్యగా దెలియబడి, సన్మాత్రుని స్ఫూర్తియే ప్రాప్తముగాగలదు. ఇదియే శాస్త్రప్రతిపాదిత పారమార్థిక సాధన. సుషుప్తియందు అవిద్యాకారవృత్తి నిపొందిన అంతఃకరణము, ఆ వృత్తియందు ప్రతిఫలించిన యానందమును, అజ్ఞానానుభవ ఆనందరూప మున, చిదాభాసుడు పొందును. సమాధిస్థితియందు జ్ఞానపూర్వక నిజానంద మును కూటస్థు డనుభూతినొందును. సుషుప్తియందలి అవిద్యాకార-అవిద్యా వృత్తి యున్నదిగాని శూన్యముమాత్రము గాదనియు ఈ యుపమానముచే

మనము గ్రహింపగలము. శూన్యమే యున్నదని వాదించిన ఆ శూన్యమును గుర్తించువాడొకరు (ఆత్మ) ఉండితీరవలెనుగదా! కనుక ఆత్మ సదా స్వరూపుడు.

స్వరూపుడు కూటస్థుడు నగు ఆత్మ అసత్తత్త్వమగు అజ్ఞానముతో నుపహితుడైనప్పుడు 'అహం' అను భావ ముద్బుద్ధమగును. ఈ భావోదయమే సంసారమునకు ప్రారంభము. అహంకారముకూడ ఒక చిత్తవృత్తియే. ఈ వృత్తిని పొందగనే ఈపని నేను చేయుచున్నాను, ఈ సుఖమును నేననుభవించుచున్నానను కర్తృత్వభోక్తృత్వ భావములను తన యందారోపించుకొని, తన కార్యములకు ఫలముల ననుభవించుటయే తన స్వభావమని, జీవుడు తలంచుచున్నాడు. కాని వేదాంతశాస్త్రము, నీ స్వరూపము వేఱు, నీవు చిదాభాసుడవుగావు, జీవుడవుగావు, కర్తవుగావు భోక్తవుగావు—కూటస్థుడవుగ నిన్నెఱుంగుమని చెప్పుచున్నది. సాధారణముగ అహం శబ్దముచే మనము గ్రహించు 'నేను' అనువాడు గాఢనిద్రలో మనకు స్ఫురించుటలేదు—అది అవిద్యాకారవృత్తి గనుక. కాని సమాధిస్థితియందు ఇంద్రియములుపహృతములై మనస్సు లయమైయున్నను, బ్రహ్మాకారవృత్తి యుండునుగనుక అప్పుడు శూన్యముగాక స్వరూపుడే ప్రసన్నుడగును.

గ్రహణకాలస్థితితో పోల్చిన అజ్ఞానస్థితిని, అన్ని యవస్థల యందును అనుస్యూతముగనున్న కూటస్థుని వేదాంత దృష్టితో విచారించిన విశదమగునదేమి ? బుద్ధిమొదలుకొని స్థూలదేహమువరకుగల జడ పదార్థములన్నిటికిని ఆశ్రయుడై, చూచుచున్నాను, వినుచున్నాను, తినుచున్నాను అను వ్యవహారములన్నిటిలో *విశేష్యముగ భాసించునట్టి చైతన్య స్వరూపమునకు "ఆత్మ" యని పేరు. తినుచున్నాను, వినుచున్నాను అని అతనికి సంబంధించినవిగాతోచు ధర్మములన్నియూ విశేషణములు. విశే

షణములు పరస్పర వ్యాఘాతములై యుండుటవలన (inter changeble) నశ్వరములగుచున్నవి. దేశకాలభేదముల ననుసరించునవిగ విస్పష్టమగుచున్నవి. కనుకనివి మిథ్యగ, కల్పితముగ, నారోపితముగ భావింపనగును. మరియు నీ వ్యవహారము లన్నిటియందును ప్రత్యగాత్మ విశేష్యమై, సద్రూపుడుగ, కనుక నిత్యుడుగ దేశకాలభేదములతో జెప్పవీలు లేనివాడుగ, అసంగుడుగ, నిర్వికారుడుగ, స్వప్రకాశుడుగ, సాక్షిమాత్రుడుగ, వేదాంతశాస్త్రమున పేర్కొనబడినాడు. అయినను దేహేంద్రియముల సంబంధముచే పరిచ్ఛిన్నుడుగ భావింపబడుచున్నాడు. స్థూలశరీరమున నున్న జీవునకు మెలకువచే నిద్రయందు ప్రబోధముగలిగినయట్లు, జిజ్ఞాసువునకు తత్త్వశాస్త్రమనన, నిదిధ్యాసనముచే ఆత్మజ్ఞాన ప్రబోధముచే మిథ్యాజ్ఞానమునశించి విశేషణపూర్వకమగు సర్వదృశ్యసంపదయు అద్వితీయాఖండబ్రహ్మముగ, సగుణబ్రహ్మ విభూతులగు అష్టమూర్తులుగ ఆరూఢమగును. సూర్యచంద్రుల కీగ్రహణములతో సంబంధములేనట్లు ఆత్మకు ఉపాధులతో వాస్తవముగ సంబంధములేదు. మూలాజ్ఞానపూర్వక నిద్రయందు పురిశయనుడుగ నున్నాడు. తిరిగి శాస్త్రజ్ఞాన, యోగసాధనలచే ప్రబోధము, సాక్షాత్కారముపొందిన, అన్ని స్థితులయందును తానున్నానని ప్రత్యభిజ్ఞపొంది, సన్మాత్రుడుగ ప్రకాశించును. అట్టి సద్రూపుడగు గురుదక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

అపుడు ఆత్మగానిది మరొకటి యున్నందున ద్వైతభావము సమర్థింపబడుట లేదా ?

7. శ్లో॥ బాల్యాదిష్వపి జాగ్రదాదిషుతథా
సర్వాస్వవస్థాస్వపి
వ్యావృత్తాస్వను వర్తమాన
మహామిత్యన్తః స్ఫురంతం సదా
స్వాత్మానం ప్రకటీకరోతి భజతాంయో
భద్రయా ముద్రయా ॥తస్మై॥

టీక :— బాల్యాదిషు అపి = బాల్యము, కౌమారము, యౌవనము, వార్ధకము, అను అవస్థలు; జాగ్రదాదిషు=జాగర, స్వప్న, సుషుప్తి అవస్థలు; తథా=అట్లే; సర్వాసు అవస్థాసు అపి=దర్శన, శ్రవణ, కర్తృత్వ, భోక్తృత్వాది అవాన్తరావస్థలును; వ్యావృత్తాసు = మారుచుండగా; అనువర్తమానం = అనుస్యూతముగనున్న; సదా=ఎల్లప్పుడు; అహమితి = నేను అని; అంతఃస్ఫురంతం = లోపలసాక్షిగా ప్రకాశించుచున్న; స్వాత్మానం = తన ఆత్మను; భద్రయా ముద్రయా = జ్ఞానముద్రచేత; భజతాం = భక్తులగు శిష్యులకు; ప్రకటీకరోతి = ప్రకాశముగా చేయునో ఆ శ్రీ గురుదక్షిణామూర్తికొఱకు ఈ నమస్కారము.

తా॥ బాల్యము, కౌమారము, యౌవనము, వార్ధకము, అను అవస్థలు ఒకదానితరువాత నొకటి అనుభవమునకు వచ్చుచున్నవి. "యోఽహం బాల్యే పితరౌ అన్వభావం, సోఽహమిదానీం, ప్రణప్త్రాన్ అనుభవామి." నేను చిన్నతనములో తల్లిదండ్రులను జూచితిని, ఇపుడు మునిమనుమలను చూచుచున్నాను అని అవస్థలు మారినను తాను అనుస్యూతముగ నుండి యాత్మనెట్లు గుర్తించుచున్నాడు. అట్లే జాగర, స్వప్న, సుషుప్తులు మారుచున్నను, ఈ యవస్థల ననుభవించుచు తాను, ఏకరీతి అట్లేయున్నాడు. "అహమ్, అహమ్" "నేను, నేను", అని ఎల్లప్పుడు

ప్రకాశించుచున్నాడు. జ్ఞానముద్రతో దేహాదివివిక్త సచ్చిదానన్దాత్మ స్వరూపము ను భక్తులకు ప్రకటించుచున్న దక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

వివరణ :– ఈ శ్లోకభావమును గ్రహించుటకు ముందు 'వ్యావృత్తి' flux (పరిణామిసత్యము) "అనువర్తమానము" అను పదములు ఏమి తెలుపునో విచారించవలసియున్నది. నిత్యవ్యవహారములో వృక్షజాతి నుండి లభించు పదార్థములు మన కాహారమగుచున్నవి. అనగా ఆ పదార్థముల యందలి పోషకములు (ప్రాంచభౌతికములు) మన శరీరమందలి (ధాతువులగు) రక్తము, మాంసము, అస్థి మున్నగు సప్తధాతువులుగ భౌతికపదార్థ సూక్ష్మరూపమగు మనస్సుగ, రజోగుణప్రధానమగు ప్రాణశక్తిగను పరిణామమునుబొంది, ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియాశక్తులుగ, మన లౌకికపారమార్థిక వ్యవహారనిర్వాహణమునకు సాధకములగుచున్నవి. ఈ యాహారమే లేనియెడల స్థూలమగు మనశరీరమేగాక సూక్ష్మమగు మనస్సుకూడ క్షీణించి కార్యనిర్వాహణ చేయజాలదు. కనుక ఈ వృక్షములయందలి సూక్ష్మాంశములే మన శరీరమందలి సూక్ష్మమగు మనస్సు స్థూలమగు ధాతువులుగ పరిణమించుచున్నవి. పదార్థమునకు స్వరూపనిత్యత్వము లేకపోయినను పరిణామనిత్యత్వము సాధింపబడినదని గ్రహింపగలము. పదార్థము రూపాంతరములుపొంది flux నామరూపములుగా స్ఫూర్తి నిగలిగియున్నదిగాని నశించుటలేదు. ఈ విధమగు రసాయనిక మార్పులకే (chemical disintegration and molecular combination) మాయాశక్తి విలాసకార్యమని వ్యవహారము. విలాసమన బుద్ధికి సంతోషము గలిగించు నొక వింతకార్యము గాదు. ప్రయోజనకరమగు మార్పు (purposeful meta morphosis.) దీనికే వ్యావృత్తి లేక రూపాంతరముబొందుట యనిభావము. అనువర్తమానమనగా ఈ వ్యావృత్తిని సర్వదా అనుసరించి, ఆ మార్పుల కనువగు

రూపముల బొందించు ఈ ప్రపంచసృష్టి స్థితి, లయ, ప్రక్రియలకు అను వగు సగుణబ్రహ్మయన నొప్పు అష్టమూర్తులుగ భాసించుట. ఈ ప్రక్రియ లకు అధిష్ఠానదేవతలే బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్రులు, ఈ వ్యాపృత్తి యింకను సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమగు శక్తిగా (Energy) మాయాతత్త్వము యొక్క కార్యరూపముగకూడ పరిణమించుచున్నది. ఇందుకు ప్రమాణము ప్రశ్నో పనిషత్తునందు గలదు.

> ఆదిత్యోహ వై ప్రాణో రయిరేవచంద్రమా
> రయిరేవ ఏతత్సర్వమ్
> యన్మూర్తంచ అమూర్తంచ
> తస్మామ్మూర్తి రేవరయిః॥

అమూర్తమగు ప్రాణశక్తియుక్తుడు సూర్యుడు! స్వప్రకాశత లేదుగనుక మూర్తమగు పదార్థప్రతినిధి చంద్రుడు. కనుక మూర్తము అమూర్తము లేక వ్యక్త అవ్యక్తములు రెండును పదార్థమే. (Those with a form and those which are formless as mind and thoughts are matter (ie) unmanifest matter is Subtle and the manifest is gross. సాపేక్షికదృష్టితో సూర్యుడు స్వప్రకాశుడుగనుక శక్తి (Energy) స్వరూపుడనియు చంద్రునికి స్వప్రకా శత లేదుగనుక పదార్థము (matter) అనియు చెప్పబడెను. కాని, భౌతిక శాస్త్రములయందు చెప్పబడిన శక్తి – పదార్థములకన్న, నివి సూక్ష్మత మములని గ్రహించవలయును. భౌతికశాస్త్రములయందు జెప్పబడిన పదార్థమునకు, ఘన, ద్రవ, బాష్ప స్థితులు మూడుగలవు. కాని యిప్పుడు ఆధునిక భౌతికశాస్త్రములయందు బాష్పమునకన్న సూక్ష్మాతిసూక్ష్మమగు నొక నాల్గవస్థితినిగూడ కనిపెట్టిరని తెలియుచున్నది. దీనిని Astetine

అందురట. అయినను యిది తన్మాత్రలకన్న సూక్ష్మముగానష్టే గ్రాహ్యమగు చున్నది. కనుక మన పారమార్థిక శాస్త్రములయందు జెప్పబడిన సూక్ష్మ స్థితుల పరిధులను ఆధునిక భౌతికశాస్త్రమెప్పుడు చేరగలవో చెప్పలేము, ఊహించనులేము ఈ విచారణకు గ్రాహ్యాంశమేమన :— పదార్థము వ్యావృత్తిచే నామరూపముల బొందుచుండును. దీనికి పరిణామసత్యత్వము గలదు. అది శక్తిరూపముకూడ బొందగలదు. కనుక భౌతికమన వ్యావృత్తియేగాని స్వరూపసత్యముగాదు. * ఈ వ్యావృత్తిపూర్వకమగు సత్త్వమునందునుకూడ చైతన్యము అనుస్యూతముగ నుండును.

ఈ విజ్ఞానమును పారమార్థికమునకు వర్తింపజేసి చూతము :— ఒక తొట్టిలోని పాపాయి, ఆడుకొనుబాలుడు, విద్యాశాలావిద్యార్థి రక్తుడగు గృహస్థు, శరీరశక్తులుడిగిన వృద్ధుడు అను దశలను అనుక్రమముగ వచ్చిన వ్యక్తి ధాతుపరిణామరూపమగు మార్పులు బొందినవాడైనను ప్రతియవస్థయందును "అహమితి" అప్పటిబాలుడను నేనే, అప్పటి విద్యార్థిని నేనే, అప్పటి గృహస్థును నేనే యిప్పుడు వృద్ధుడుగనున్న, వాడను ఆ నేనే, ఆ నేనే అన్నట్ల పరిపాటి. వాస్తవముగ ఆ "నేనే" నని చెప్పువాడు పసిపాపస్థితినుండి — వృద్ధునిస్థితివరకును, భౌతిక శరీరమునందు గలిగిన సర్వభిన్న స్థితులయందును ఒక్కడే. అనుస్యూతముగ పూలమాలయందలి దారమువలె ఉండియేయున్నాడు. దీనిని సామానాధికరణ్య మనవచ్చును. ఈతనినే అహం పదమునకు లక్ష్యముగ గ్రహింపవలయును. అనుక్షణము శరీరధాతువులు పుట్టుచు చచ్చుచు వ్యావృత్తిచే బాల్య, కౌమార, యౌవన, వార్ధకస్థితుల బొందు శరీరమును అహం శబ్దమునకు లక్ష్యముగ జెప్పరాదు. ఇదే "అహం" అగునెడల రజస్తమోగుణప్రాబల్యముచే గలుగు మానసిక ప్రవృత్తులచే కర్తృత్వ భోక్తృత్వములుపొంది, ఫలభోగము ప్రాప్తించినందున ముక్తిమృగమే యగును.

ఈ శరీరావస్థయందువలెనే జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలయందును, ఋంకనుద్దైనికములగు చూచుట, వినుట, తినుట, యోచించుట. ఆడుట, పాడుట, మున్నగు సర్వావస్థలయందును నేను నేననువాడు-కూటస్థుడుగ, సాక్షిగనున్న ఆ పరమాత్మయే; వ్యావృత్తిపొందని ఆ శుద్ధప్రదుడేయని, జీవబ్రహ్మైక్యరూపమగు తత్-త్వం పదముల కభేదబోధకమగు విస్మ్రప్రచే ఏకాత్మత్వము లేక సర్వాత్మత్వము అను మహదైశ్వర్యమును స్ఫుటీకరించి, ప్రబోధముచే ముందు జీవన్ముక్తి తరువాత, ప్రాప్త ప్రాప్తమగు పరమాత్మత్వమును సూచనజేసి, బోధించు. గురుదక్షిణామూర్తికి ప్రబోధప్రాప్తికై నమస్కరించి స్తుతించుచున్నాను.

8\. శ్లో॥ విశ్వం పశ్యతి కార్యకారణతయా
స్వస్వామి సంబంధతః
శిష్యాచార్యతయా తథైవ
పితృపుత్రాద్యాత్మనా భేదతః
స్వప్నే జాగ్రతివాయఏష
పురుషో మాయాపరిభ్రామితః ॥తస్మై॥

టీక :_ యః = ఏ పరమాత్మ; మాయాపరిభ్రామితః_మాయావశుడై; ఏషః_సర్వులకు; పురుషః = అపరోక్ష జీవరూపుడై ; స్వప్నే = స్వప్నము నందుగాని; జాగ్రతివా_జాగ్రదవస్థయందుగాని; విశ్వం_ప్రపఞ్చమును; కార్యకారణతయా_ ఒకకారణమున కొకకార్యమని; స్వస్వామిసంబంధతః = భృత్యుడు (సొత్తు లేక తొత్తు) యజమాని(స్వామి)గా; శిష్యాచార్యతయా_ఒకరు శిష్యుడుగ ఒకరు గురువుగా; తథైవ = అట్లే; పితృపుత్రాద్యాత్మనా_తండ్రి కొడుకు మొదలగు రీతిగా; భేదతః_భేదముగా; పశ్యతి = చూచునో; ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుడైన ఆ శ్రీ గురుదక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

తా॥ అనాద్యనిర్వచనీయ మాయా (అజ్ఞాన) వశమున జీవభావము నొంది స్వప్నమునందుగాని, జాగ్రదవస్థయందుగాని, చరాచర ప్రపఞ్చమును, కార్యము__కారణముగ, భృత్యుడు__యజమానుడుగ, శిష్యుడు_ఆచార్యుడుగ, తండ్రి__కొడుకుగ, బహుభేదముల జూచుచున్న ప్రత్యగాత్మ స్వరూపుడగు ఆ శ్రీ గురుదక్షిణామూర్తికి ఈ నమస్కారము.

వివరణ :_ ఈ శ్లోకమున "కార్యకారణతయా" "స్వప్నేజాగ్రతివా" అనుపదములను హెచ్చుగా మననముజేయవలసియున్నది. ఈ జగత్తునం

దంతటను ఒక కారణముచే నొకకార్యము గలిగినట్లు తెలియబడుచున్నది. కనుక సర్వమునకు ఆదికారణము (1st cause) ఏదియో తత్త్వవిచారణచే గ్రహించనగుననుట ప్రబోధము. *అయితే అద్వయ సిద్ధాంతమున "కార్యకారణములకు అనన్యతయే సిద్ధము" అనునదే మూలసూత్రము. ఈ విషయమును ఆరూఢముజేయుటకే మాయాతత్త్వనిరూపణము. ఈ సూత్రమును గ్రహించలేకపోయినవారే బహువిధ వాదముల ప్రతిపాదించిరి. ఇందు మనము పరిణామవాదము, ఆరంభవాదము. వివర్తవాదము, ఆభాసవాదము మున్నగువానిని ఉపయుక్తవిషయ వివరణమున విచారించితిమి. ఉపాదానకారణము, నిమిత్తకారణము అని కొన్నికారణములను చర్చించి వాని కార్యరూపముల స్వభావమును తెలిసికొంటిమి. పరిణామి కారణమైనటుల భాసించు కార్యములుగాని, పరమేశ్వరేచ్ఛచే ఆయన యందుగల అజ్ఞానరూపశక్తి పరిణమించి, ద్రష్టయందు ప్రాతిభాసికముగ గల దోషకారణమున వివర్తరూపముగ భాసించు కార్యములుగాని యిట్టి కార్యకారణభావములకు తావిచ్చుననుట ఆయన మాయాశక్తి విలాస, వ్యామోహ ప్రభావముచేతనే, సంభవము. ఇందుచేతనే ఈ విశ్వమునందు ఆయన ఒకయెడ భృత్యుడుగ, ఇంకొకయెడ స్వామిగ (హక్కుదారుడగు అధిపతిగ, గురువుగా, శిష్యుడుగా, తండ్రిగా, బిడ్డగా, కర్మబీజముల ఫలానుభవమున కనువగునట్లు సంబంధములతో ప్రవృత్తి గలిగి యున్నట్లు భాసించుచున్నాడు. ప్రవృత్తియందు ఏ విధమగు భావనజేయుటకును, మనకు అంతఃకరణమేగదా సాధనము ! అది పంచభూతముల సమిష్టి సాత్త్వికాంశల వలన ప్రభవించినదగుటచే ప్రతిబింబ గ్రహణయోగ్యమైనది. అయినను, బహుజన్మలయందు ప్రాప్తించిన విషయానుభవ సంస్కారములచే, కలుషితమై స్వచ్ఛతనుగోల్పోయి మలినసత్తాపూర్వకముగ నుండుటచే, రూపముయొక్క వాస్తవప్రతిబింబ గ్రహణ యోగ్యముగాదు. ఉపాధిధర్మముల స్ఫూర్తినొసగు ప్రతిబింబములనే

ధరింప యోగ్యమగును. శుద్ధాంతఃకరణమున ప్రతిబింబించి చిదాభాసుడని వ్యవహరింపబడుచున్న అతడు తన సంస్కారముల ప్రభావముచే సత్వరజ స్తమోగుణ స్వాభావికములగు చేష్టలుగలిగియుండును ఇదియే భ్రాంతిజనితజ్ఞానముయొక్క మూలము. ఈతడు దేహత్రయము నభిమానించుటచేతనే జాగరస్థితివలెతోచు స్వప్నరూపస్థితియందు. పితృపుత్రాది, స్వామిభృత్యాది, గురుశిష్యాది భావములతో. వ్యవహరించుట గలుగుచున్నది. కాని ఈ యంశలు ఈ స్థితులు : ఈ సంబంధ బాంధవ్యములు ఏకాత్ముడగు పరమాత్మ తనమాయాశక్తి యొక్క అజ్ఞానరూపమగు ఆవరణ విక్షేపశక్తులను, (ఊర్ణనాభి తనచే ప్రసరింపబడిన తంతువును తిరోధానము జేసికొన్నరీతిగ) తిరోధానముజేసికొన్న యెడల స్ఫూర్తిని గలిగియుండజాలవు. ఇది సాధనచే వాసనాక్షయమును మిథ్యాసంస్కార నాశనమును చేసికొనుటయందు కృతకృత్యుడైనవానికే లభ్యము. ఢాకా పట్టణమున శక్తి ఔషధాలయము, సాధనఔషధాలయము అని రెండు సంస్థలు గలవు. ఈ సంస్థలు తయారుచేయు ఔషధములలో నెవ్వరివి మంచివని కొందఱు వైద్యుడనగు నన్నడుగుచుండెడివారు. వారికి నేను శక్తి చాలాగొప్పదే, మనకు లక్ష్యము శక్తియేగాని 'సాధన లేనివానికి శక్తి ప్రాప్తించదు' ముందు సాధనవారి ఔషధములు సేవించుడని చలోక్తిగా చెప్పుచుండెడివాడను. ఐనను సత్యముమాత్ర మదియే. వాసనాక్షయమునకుజేయు మానసికసాధనయే గీతయందు జెప్పబడిన గుహ్యమగు రాజయోగము. జన్మరాహిత్యమునకు ప్రాప్త ప్రాప్తిపూర్వకమగు పరమార్థమునకు రాచబాట (open public road) ఇట్టి సాధనలేని వానికి, గీతాపారాయణము, గ్రామఫోనుప్లేటు పాడుపాటకు తుల్యమే యగును. ప్లేటునుండి శ్రావ్యమగు, లలిత, సుందర భావగర్భితమగు కృతులు పాటలు (cellestial songs) బయలు వెడలినను వాని యను

భూతి ఆ ప్లేటుకు ప్రాప్తించుట లేదు, ఆ ధ్వని ను త్తేజపరచి ప్రభవింప జేయు సూదికిని ప్రాప్తించుటలేదు. దేవునియందుకన్న సాధనయందు నాకు గల విశ్వాసమే నా కలము నింతమేరకు నడిపించినది. ఫలమును పండించి అనుభవింపగోరువారు సాధకులు, ప్రతిఫలము ననుభవింప గోరువారు భక్తులు, మొదటిది "సోహం" అను జ్ఞానయోగము. రెండవది "దాసోహం" అను భక్తియోగము; దానికనుబంధములగు కర్మ ఉపాసనలు. మొదటిది నిత్యసత్య స్వరూపము, రెండవది ప్రాతిభాసిక సత్యము. ఒక్కమాటలో జెప్పవలెనన్న సాధకునకు మాత్రమే జాగరస్థితికూడ స్వప్నతుల్యమేయని ఏదో యొకనాడైనను, జన్మాంతరమునందైనను ఆరూఢము కాగలదుగాని పాతకునకుగాదు. "స్వప్నేజాగ్రతివా" యను దానిలో నింతవరకు జాగరస్థితి విచారణజేసితిమి.

ఇక స్వప్నమును విచారింతము. ఇందుననూ ఒక కారణముచేత నొక కార్యము రూపొందినట్లు భాసించును. అగ్నిచే ఇండ్లు దహింపబడినట్లు వరదలవల్ల గ్రామములు మునిగినట్లు కార్యములకు కారణములు గలుగు చుండును. సంఘటనల యనుభవము జాగ్రదవస్థయందువలెనే యుండును. ఎవరైననూ పిలచియో, తాకియో వెలుగు హెచ్చయినందుననో, ఉష్ణశీతల స్పర్శలచేతనో యింద్రియములకు ప్రబోధముగలిగి జాగ్రత్ప్రపంచ దృశ్యములకు కన్నుతెరచునంతవరకును స్వప్నానుభవము, జాగ్రదనుభవమునకు తుల్యముగనే యుండును. మెలకువగలిగిన తరువాతనే అది స్వప్నావస్థయని, అందు నిజముగనున్నట్లు గోచరించిన జగత్తంతయు ఆత్మాధిష్ఠానక భ్రమరూపమేయని, అందుగలిగిన సుఖసంతోష భయసంభ్రమములు ప్రాతిభాసికములేయని ఆరూఢమగును. అంతవరకును అదియొకవిధమగు జాగృతియే. ఈ భ్రమకు కారణము నిద్రాదోషము. దోషమున్నవానికి అధిష్ఠాన పదార్థజ్ఞానమున్నను, కామెలరోగికి తెల్లనిశంఖు పచ్చగ

గన్పించునట్లు, భ్రాంతిజ్ఞానమే లభించును. కామలాదోషము తొలగిన శంఖు తెల్లగనే యుండును. కనుక అధిష్ఠాన మెల్లప్పుడు దోషరహితమే, సద్రూపమే. స్వప్నమున నింద్రియము లుపహృతములై మాంద్యముగ నుండి (A state similar to hybernation) మనస్సు విషయగ్రహణ సామర్థ్యములేకయున్నను, సాక్షిచైతన్యముచేతనే ఈ స్వప్నజగ దనుభవము గలుగుచున్నది. మెలకువగలిగిన తరువాత నిద్రాదోషముతో సహా స్వప్నజగత్తునూ అదృశ్యమగును.

కేవలము సుషుప్తియందు కార్యకారణ ప్రక్రియలు గన్పింపవు. అజ్ఞాన వృత్తియందలి ఆనందముమాత్రము అనుభూతమగును. జాగ్రత్స్వప్నములకు మాత్రమే ఆత్మాధిష్ఠానక అనాత్మాధిష్ఠానకభ్రమలు కారణమై కార్యరూపములుగ అనుభవమునకువచ్చును. ఈ యవస్థలు రెంటియందు జీవుడు మాయాశక్తివిలాస మహావ్యామోహములకు, అజ్ఞాన పరిణామముచే లోనై, గురుశిష్య, పితృపుత్ర, స్త్రీ, పురుష, స్వామి, భృత్య భావముల బొందుచున్నాడు. శాస్త్రజ్ఞాన ప్రబోధముచే, ధారణ, ధ్యాన, సమాధిస్థితుల నొసంగు సాధనలచే, తనకుగల వాసనల నపనదించుకొని లౌకిక సంస్కారముల పారమార్థిక సంస్కారములచే భ్రష్టమొనర్చి శుద్ధ సత్వాంతఃకరణమును ప్రాప్తించుకొని, దానియందు ప్రత్యగాత్మను బ్రహ్మాకారవృత్తిలో నిలిపి అహంగ్రహోపాసన జేసెననాడు అతనికి జాగ్రత్తుకూడ స్వప్నమువంటిదిగనే లయించిపోయి సర్వాత్మత్వము సిద్ధించును. స్వప్నదృశ్యములు జాగ్రత్తునందు మిథ్యగాదెలియబడినట్లు, జాగ్రత్తను గొనబడుచున్న స్థితియందలి సత్యములనుకొనబడు దృశ్యసంపద మిథ్యగనే, ప్రాతిభాసికముగనే, స్వప్నతుల్యముగనే తెలియబడి సత్యవస్తుజ్ఞానము తదనుభూతి ప్రాప్తించును. సాక్షిమాత్రుడగు ప్రత్యగాత్మ అవిద్యచే స్థూల, సూక్ష్మకారణ శరీరములతో తాదాత్మ్యముచెంది మాయా

కల్పిత దృశ్యములకు ద్రష్టయైనందున, విశ్వ, తైజస ప్రాజ్ఞ నామధేయములను పొందెనుగదా। ఇప్పుడు బ్రహ్మజ్ఞానముచే గలిగిన ప్రత్యగాత్మస్థితిచే హృదయగ్రంధి విడిపోయి, దృశ్యముమిథ్యగా, తన విలాసముగ, తెలియబడి, దృక్ మాత్రము ఏకైకముగ, సర్వాత్మత్వకముగ పర్యవసించును. ఈస్థితియందు ప్రమాణముల ప్రయోగించుట అసంభావ్యము గనుక ప్రమాణ, ప్రమేయ, ప్రమాతలను త్రిపుటియేయుండదు. 1) దృక్ సత్యము, దృశ్యముమిథ్య 2) కార్యకారణముల కనన్యత్వమేసిద్ధము 3) మాయాశక్తిచే సర్వప్రపంచ వ్యవహారము ఉపపన్నము, 4) అపరోక్షానుభూతికలిగిన జాగ్రత్తకూడ స్వప్నమాత్రమేయగును, అని శ్లోక లక్ష్యార్థమును బోధించు దక్షిణామూర్తి సద్గురునకు నమస్కారము. ఇంతవరకు జ్ఞానయోగశ్లోకాష్టకము.

9. శ్లో॥ భూరంభాంస్యనలోఽనిలోఽమ్బర
మహర్నాథో హిమాంశుః పుమా
నిత్యాభాతి చరాచరాత్మకమిదం
యస్యైవ మూర్త్యష్టకమ్
నాన్యత్కిఞ్చన విద్యతే విమృశతాం
యస్మాత్పరస్మాద్విభోః ॥తస్మై॥

టీక :- భూః = పృథ్వి; అంభాంసి = జలము; అనలః = అగ్ని; అనిలః = వాయువు; అమ్బరం = ఆకాశము; అహర్నాథః = సూర్యుడు (బుద్ధికధిదేవత); హిమాంశుః = చంద్రుడు (మనస్సు కధిదేవత ; పుమాన్ = జీవుడు (యజ్వ); ఇతి = ఈ విధముగ; చరాచరాత్మకం ఇదం=స్థావర జఙ్గమాత్మకమగు ఈ ప్రపఞ్చము; యస్య ఏవ = ఏ పరమాత్మయొక్క; మూర్త్యష్టకమ్=ఎనిమిదిమూర్తులుగ; ఆభాతి = ప్రకాశించుచున్నదో; విమృశతాం = ఆత్మవిచారణ (శ్రవణపూర్వకము) చేయుచు, విమర్శించువారికి (మననపూర్వకము) పరస్మాత్ = సర్వకారణుడైన; విభోః = సర్వవ్యాపకుడైన; యస్మాత్ = ఏ పరమాత్మకంటే; అన్యత్= ఇతరమగు, మరియొకటి; కిఞ్చన = కొంచెముకూడా; నవిద్యతే = లేదో (తెలియబడుటలేదో) తస్మై = ఆ గురుమూర్తియగు దక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

తా॥ పృథివ్యాది పంచభూతములును, బుద్ధికి మనసుకు అధిదేవతలగు సూర్యచంద్రులును, జీవుడును, చరాచరరూపమున ఈ ప్రపంచమున స్ఫూర్తినిచ్చుచున్నారు. ఈ యెనిమిదింటిని అష్టమూర్తులని వ్యవహరించుచున్నారు. జీవుడు చిత్ అని, మిగిలిన యేడుమూర్తులు అచిత్ అని

ద్వైతవాదులు (భేదదృష్టిగలవారు) తలంచుచున్నారు. ఈయష్టమూర్తులు భిన్నముగనున్నను, చిదచిత్ విశిష్టుడగు పరమాత్మస్వరూపమునందు, స్వగతభేదముతో, ఏకముగనున్నారని విశిష్టాద్వైతులు జెప్పుచున్నారు. కాని శాఙ్కరాద్వైతులు శ్రుతి స్మృతివాక్య శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసనములతో, సాధనచతుష్టయ సంపత్తిగలిగి ఆత్మవిచారణ జేయువారికి సర్వము నకు అభిన్న నిమిత్తోపాదాన కారణుడైనట్టి, సర్వవ్యాపకుడు సర్వాంత ర్యామి సర్వాత్మకుడునగు పరమాత్మకంటె నితరమగునది, మరియొక్కటి యేదియు ఏ స్వల్పప్రమాణమునను లేదు. ఈ దృగ్గోచరమగుచున్న అష్ట మూర్తులును పరమాత్మయొక్క వివర్తరూపములను విభూతులేయని బోధించు శ్రీ గురుదక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

వివరణ :— ఇంతకు పూర్వశ్లోకములయందు, ఉపనిషత్తులయందు వివరింపబడినరీతిని దృగ్గోచరముగాని, ప్రమాణములచే నిర్ధారింపశక్యము గాని ఆత్మ, పరమాత్మల తత్త్వములను శాఙ్కర మతానుసారముగ గ్రహింపయత్నించి కొన్నిసూత్రముల దెలిసికొంటిమి. అందు మాయా తత్త్వము దాని కార్యములగు అజ్ఞాన, ఆవరణ, విక్షేప, వ్యామోహములు, వివర్తప్రక్రియ, అధిష్ఠాన, ఆరోపములు, నిర్గుణతత్త్వము, కార్యకారణ ముల కనన్యత్వమను మూలసూత్రము, జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తిస్థితులు, తత్త్వశాస్త్రమున వాటిస్థానల ప్రాముఖ్యము, మున్నగువిషయములను చర్చించి చూచుకొంటిమి. ఈ చర్చయంతయు నిర్గుణము, నిష్కలము, నిరంజనము, అఖండము, అద్వితీయమగు ఏకైకతత్త్వమును సాక్షాత్క రించుకొనుటకే, అనగా ఆ తత్త్వముతో అద్వయ భావానుభూతినిబొందు లక్ష్యముతోనే యని భావము. ఐనను అట్టి అనుభూతి పొందుటకు సాధన చతుష్టయసిద్ధి గలుగలేదే! అది సిద్ధించనిపక్షమున శ్రవణాదులు విశ్వాసమును కుదర్చగలవుగాని అనుభూతి నీయజాలవే, ఇట్టిసిద్ధి

జన్మాంతర సత్సంస్కారములతో పుట్టిన ఉత్తమోత్తములగు అధికారు లకు లభ్యమేమోగాని సామాన్యజిజ్ఞాసువుల కందుబాటులోలేదని, లభ్యము గాదని తోచుచున్నదే ! ప్రయోజన మెట్లని శంకగలుగుచున్నది. సత్యమే. సామాన్య జిజ్ఞాసువులందఱు మందాధికారులే. అందుచేతనే యిట్టివార నుద్దేశించి ఆ తత్త్వశాస్త్రమే సామాన్యులగు మధ్యమాధికారులకు యోగ్య మగు ఆచరణ సౌలభ్యముగల మఱియొక సిద్ధాంతమునుజెప్పి ఆచరణకు మఱియొక ప్రక్రియ నిర్దేశించినది. దేహమున్నంతవరకు ప్రపంచము దృశ్యమానముగదా ! ఇదివరకు మనము విచారణజేసిన అవ్యక్తతత్త్వ మునకు, కంటికి ప్రత్యక్షముగ కనిపించుచు, కాదని త్రోసిపుచ్చుటకు అనువుగాని ప్రత్యక్షమునకు, సామరస్యము కుదుర్చుకొనవలయునని యీ ఒక శ్లోకమున బోధించి తెలిపిరి. అదియేదృక్-దృశ్యవివేకము. ప్రపంచము మనచేత దృశ్యమానముగ తెలియబడునంత మేరకు అష్ట మూర్తులుగ భాసించుచున్నదనిరి. అవి పంచభూతములు, బుద్ధిమనస్సుల కధిదేవతలగు సూర్యచంద్రులు ఇచ్ఛా, జ్ఞాన, క్రియాశక్తులచే అను మితి (inference) చేయ ననువగుజీవుడు. పృథివ్యాపస్తేజో వాయ్వా కాశము లైదును పంచభూతములు, సూర్యచంద్రులని చెప్పబడినవి, గ్రహములేగానిండు, అవి ప్రతినిధులుగ జెప్పబడిన బుద్ధి, మనస్సులే గానిండు అవియు పాంచభౌతికములే, జడములే. ఒక్క పురుషుడు మాత్రమే భౌతికముగాక, మిగిలిన సప్తమూర్తులను శక్తులనొసంగు చైతన్యవిశేషము. మూలప్రకృతి పరిణమింప ప్రారంభించి క్రమముగా మూర్తమై, స్థూలదృశ్యమగు భౌతికప్రపంచముగ వెలయునంతవరకు గల ఏ తత్త్వముల స్వరూపజ్ఞానమును విచారించి గ్రహింప మానవుడు యత్నించుచున్నాడో, అట్టి విచారణకర్తయు ఆ ప్రకృతియంతర్గతముగ నుండి ఆ యష్టమూర్తుల నిజాంశలవల్లనే రూపొందినవాడని ముందు తెలియవలయును. అనగా తానున్న పృథివ్యాది పంచభూతములు, బుద్ధి,

మనస్సు, అందు ప్రతిబింబించిన చిదాభాసుడగు జీవుడు అను స్థూల, సూక్ష్మ, కారణ, అంశలు. యెనిమిదింటి సమ్మేళన స్వరూపమని గ్రహించినగాని దేహమునకు విశ్వమునకు, మాయకు ప్రాణమునకు, ప్రత్యగాత్మకు గలస్వరూపసాజాత్యమును, ఆభావసిద్ధికి చేయవలసిన సాధనాస్వరూపమును తెలియలేదు. "ఆత్మానం విజానీయాత్" నిన్ను నీవు తెలిసికో యను శ్రుతివాక్యము బోధించు విషయమునకు ప్రక్రియ యెట్లో తెలియదు. కొందఱు ముస్లిములుకూడ 'ఖుద్ పచ్చానత్ కరో ఆప్‌కో' అను వాక్యమును వారి మతసిద్ధాంతములకు మూలసూత్రమని చెప్పగా వింటిని. వారి మతమందును "పాంచ్ అనాసర్" (పంచభూతములు) 'రూహ్' (జీవుడు) గలరట. అందుచే "నిన్ను నీవు తెలిసికో" అను ఆదేశము వారికినీ మూలసూత్రముగ జెప్పబడియుండుట గమనార్హము. ప్రకృతము స్థూలమగు శరీరము పాంచభౌతికము, స్థూలరూపమగు జగత్తు పాంచభౌతికము. జగత్తు క్రియాత్మకమగుటకు మాయాశక్తి, శరీరము క్రియాత్మకమగుటకు రజోగుణప్రాబల్యమున సంభవించిన పంచప్రాణములు, వ్యష్టిశరీరమునందు ప్రత్యగాత్మ, విరాట్ శరీరమునందు ఈశ్వరుడు, ఈశ్వరునకు, ప్రత్యగాత్మకు ఏకైక అధిష్ఠానము పరమాత్మయని ఆరూఢిగ దెలిసికొనగలిగిన, నిన్నునీవేగాక నీ చుట్టునుండువారిని, జంతువులు, చెట్లు, పుట్టలు, ఖనిజలోహములు మున్నగువానినికూడ నీవు తెలిసికొనినట్లే. ఈ జ్ఞానము, ఈ సర్వాత్మత్వజ్ఞానము అనుభవమునకు వచ్చుటకే "అహంగ్రహోపాసన" యను విధానము మధ్యమాధికారులకు నిర్దేశింపబడినది. ఉపాసనయన ఒక గొప్పతత్త్వమును, ఒక చిన్నవస్తువునందు, భావించి అవిచ్ఛిన్నమగు సజాతీయవృత్తితో ధ్యానించుట. ఒక జాతీయపతాకమును, ఆ దేశప్రజలకు, ఆ దేశసంపదకు, ఆ దేశ సంస్కృతి యను మహాశక్తికి ప్రతీకగా భావించుటవంటిది. దీనిని ప్రతీకోపాసన యందురు. అహం గ్రహోపాసనయందు బ్రహ్మకు తానే ప్రతీక.

బ్రహ్మను న్యాసముతో తనయందు అంతర్యామిగ స్థాపించుకొని, చిత్తము బ్రహ్మాకారవృత్తి నొందజేయు సాధనావిశేషమే అహం గ్రహోపాసన. దీనివలన మాత్రమే సర్వాత్మత్వ మహావిభూతి సిద్ధించగలదు. ఇదియొక ప్రార్థనగాదు, సాధన, లేక ఉపాసన. ఇది మధ్యమాధికారులకు జెప్పబడి నది. మరికొందరికి దారుశిలామృత్తికలతో నిర్మింపబడిన లేక రంగు లతో చిత్రింపబడిన పటములను ప్రతీకములుగ గ్రహించి వానియందును అపరిచ్ఛిన్నతత్త్వమును భావనజేసి, పూజించి ఆరాధించి చిత్తశుద్ధిని పొందుటకు లేక తన యభీష్టముల దెలిపిఫలప్రాప్తి పొందుటకు ఈ ప్రతీకోపాసన లేక విగ్రహారాధన నిర్దేశింపబడినది.

ఇటుల ప్రవర్తింపబడిన ఆరాధనా విధానమునందు కాలక్రమేణ అపరిచ్ఛిన్న సర్వవ్యాపక పరమాత్మతత్త్వము విస్మరింపబడి, చిత్తశుద్ధి యను లక్ష్యము మరుగుపడి, విగ్రహము పరమాత్మకు ప్రతీకగాక అతీత మానవభావముతో మన్నింపబడుచు, ఆయనకు కల్యాణము, పవళింపుసేవ, సదా జాగరుడగువానికి సుప్రభాత సంకీర్తనలతో భోగలాలస విలాసము లతో జేయబడుచున్న పూజాప్రక్రియలు పరమాత్మను మానవునిస్థాయికి దించుటకు సాధనములగునా ? లేక మానవుని దివ్యస్థితికి అధిగమింప జేయ సహకరించునా ? అను అంశము విచారణీయము. కాలము పరిభ్ర మించి సాగిపోవుచుండ, మానవుని విజ్ఞానము వికసించి పరిధులు దాటు చుండ, పరిస్థితులయందు మార్పు అనివార్యముగ గలుగుచుండ ఆరాధనా విధానములను వ్యవస్థలను సంస్కరింపకున్న మానవుని యాధ్యాత్మిక ప్రగతి కుంటుపడునేమోయను విషయము పెద్దలగు మతకర్తలకు విచారణీయము. తన కాలపు పరిస్థితుల పరిశీలించియేగదా శంకరులు షణ్మతములకును సామరస్యమునుజూపి అంగీకరించెను. క్షణిక విజ్ఞాన మును, శూన్యవాదమును అపవదించి బౌద్ధమును మన్నించెను. అవతార దశకమున బుద్ధునకుస్థానము లభించెను. గతమున పరిస్థితుల సమీక్షించియే

గదా శ్రీ శంకరులు షణ్మతములకు సామరస్యమును జూపి వానిసంగీకరించెను ! క్షణిక విజ్ఞాన, శూన్యవాదముల నపవదించి బౌద్ధమును సంస్కరించి మన్నించెను. అవతార దశకములో బుద్ధునికి స్థానము ప్రాప్తించెను. కాలపరిభ్రమణమును సంస్కరణల కావశ్యకత నిది సూచించుటలేదా ? కాలక్రమమున, ప్రకృతమును, మతవ్యవస్థయందు కొన్నిమార్పులు ప్రయోజనాత్మకములని శాస్త్రకారుల భావించునెడల కృతకృత్యుడనగుదును.

ప్రకృతము :— అష్టమూర్తులుగ జగత్తునందు స్ఫూర్తినిచ్చు చున్ననికూడ అపరిచ్ఛిన్నుడగు పరమాత్మకంటె లేశమైనను భిన్నములు గావు అనుభావము ననుసరించియే సగుణోపాసనయను ప్రక్రియ జనసామాన్యమునకు నిర్దేశింపబడినది. ఇప్పుడు మనము విమర్శించి గ్రహించవలసిన అష్టమూర్తులు మూలప్రకృతికి క్రిందిభూమికయందలివారు. ఇంతకు పూర్వపుశ్లోకములవలన మనకు బోధింపబడినది నిర్గుణచైతన్య భూమికలు. వీటిని భువర్లోక, సువర్లోక, మహాలోక, జనలోక, తపోలోక, సత్యలోకములని వ్యవహరించుచున్నారు. ఆ చిత్శక్తియొక్క ఇచ్ఛా, క్రియా, జ్ఞానశక్తులకు ప్రసక్తిగల భూమికలు. ఇందు యోగమాయ యనబడు చిత్శక్తి నాద (అద్య అనాఘాతపూర్వకమగు నాదము (primordeal creative stress) బిందు (సృష్టికార్యమున కనువగు పదార్థస్థితియొక్క విశేషము) కల = సూక్ష్మాతిసూక్ష్మ పూర్వకమగు అనుద్భూతమగు (unmanifest creation) సృష్టికి కారణరూపము. ఇందు సత్వరజస్తమోగుణముల ప్రసక్తియుండదు. కనుక ఈ నాద, బిందు కళలకు పూర్వస్థితియందుండు బ్రహ్మపదార్థము నిర్గుణము. మూలప్రకృతి నుండి దిగువకు పరిణమించు భూమికలు (States of consciousness) సగుణములని నా అల్పబుద్ధికి ఉపపత్తిపూర్వకముగ స్ఫురించినది. శాస్త్రహృదయ మదియేనని విశ్వసింతును. ఏలనన ఐశ్వర్యము (భగవద్విభూతి)

రెండువిధములుగ నున్నది. 1) సర్వాత్మకుడగు ఈశ్వరుడుగా అనగా అష్టమూర్తులుగ భాసించు అవ్యక్తతత్త్వము. 2) నిష్కలము నిష్క్రియము, అఖండము, అద్వితీయము నగు బ్రహ్మను అపరోక్షముగ నెరింగి అనుభూతిపొందుట యొకటి. "యస్సాక్షాద పరోక్షాద్బ్రహ్మ" పరమాత్మ అపరోక్షముగ మాత్రమే నెరుగదగినవాడు అని. ఈ విచారణచే మొదటిది సత్త్వరజస్తమో గుణాత్మక సగుణబ్రహ్మ రెండవది త్రిగుణము లున్నా పరాశక్తియందు లయించి ఆ శక్త్యధిష్ఠానమునందు కారణరూపముగ ప్రభావరహితముగ విలీనమై అనన్యముగనుండు నిర్గుణస్థితి, కనుక మనము ఈ సగుణనిర్గుణ స్థితులయందు పరమాత్మ అధిష్ఠానమే యని గ్రహించినగాని ఈ యష్టమూర్తులయందువలె సర్వమునందునూ పరమాత్మసత్తదప్ప ఆయన విభూతిదప్ప అన్యమగునది యత్కించతు లేదనికూడ దెలియగలము. * స్వరూపమునుబట్టి నిర్గుణము స్వభావమును బట్టి సగుణము, స్వరూపస్వభావములు ఒకే వస్తువుయగునుగాని భిన్నములు గాజాలవు.

సగుణమగు అష్టమూర్తులను, మూర్తిపూజతోడనో, ఉపాసనతోడనో అర్చించి వారియందలి అంతర్యామిగనుండి స్ఫూర్తినిచ్చు నిర్గుణమును దర్శించి తన ప్రత్యగాత్మత్వమును దృఢీకరించుకొని, సర్వాత్మత్వ విభూతితో గూడిన ఈశ్వరత్వము స్వతః ఉపలబ్ధి పొందగలవని బోధించు సద్గురు దక్షిణామూర్తికి నమస్కారము.

10. శ్లో॥ సర్వాత్మత్వమితి స్ఫుటీకృతమిదం
యస్మాదముష్మిన్ స్తవే
తేనాఽస్య శ్రవణా త్తదర్థమననా
ధ్ధ్యానాచ్చ సంకీర్తనాత్
సర్వాత్మత్వ మహావిభూతి సహితం
స్యాదీశ్వరత్వం స్వతః
సిద్ధ్యేత్తత్పు నరష్టధాపరిణతంచై
శ్వర్యమవ్యాహతమ్॥

టీక :— ఇతి = ఈ విధముగా; అముష్మిన్ స్తవే = ఈ స్తోత్రమున; సర్వాత్మత్వం = సర్వమూ ఆత్మస్వరూపము; యస్మాత్ = ఎందువలననో; తేన = ఆ కారణముచేత; అస్య = ఈ (స్తోత్రముయొక్క) శ్రవణాత్ = వినుటవలనను; తదర్థమననాత్ = దానియర్థమును యుక్తులతో మననముజేయుటవలనను; ధ్యానాత్ చ = భావముల ధ్యానము జేయుటవలనను; సంకీర్తనాత్ = చక్కగా (పెద్దలయెదుట) చెప్పుటవలనను; సర్వాత్మత్వమహావిభూతి సహితం = సర్వాత్మత్వభావము అను ఉత్తమస్థితితో కూడిన; ఈశ్వరత్వం = పరమేశ్వరభావము; స్వతః = స్వయముగా; సిద్ధ్యేత్ = సిద్ధించును; పునః = (మఱియు) అష్టధా = ఎనిమిది విధములుగ; పరిణతం = పరిణామమునొందిన; తత్ = ఆ (ప్రసిద్ధమగు); అవ్యాహతం = అడ్డులేని; ఐశ్వర్యంచ = ఈశ్వరభూతి లేక దివ్యస్థితి; స్యాత్ = అగును.

తా॥ ఈ దక్షిణామూర్తి స్తోత్రమున "సర్వాత్మభావము" వివరింపబడినది. దీనిని శ్రద్ధతో వినుటవలనను, మననము జేయుటవలనను, ధ్యానించుటవలనను, సంకీర్తనము జేయుటవలనను, సర్వాత్మభావసిద్ధితో

స్వతస్సిద్ధ సత్యజ్ఞానానంద పరమేశ్వరభావము ప్రాప్తించును. 'అణిమా గరిమాచైవ, మహిమా లఘిమాతథా, ప్రాప్తిః ప్రాకామ్యమీశిత్వం వశిత్వం చాష్టసిద్ధయః' అను అష్టసిద్ధులున్నూ సాధకేచ్ఛానుసారము అప్రతిహతముగ గలుగునని యొక సంప్రదాయము. ఈ సిద్ధులు యోగులకు షట్చక్రములయందు గుప్తముగనున్న శక్తులవశీకరణాచే ప్రాప్తించ గలవు. ఐననునివి పరమార్థముగావు, అష్టధా పరిణతం చైశ్వర్య మవ్యాహతమ్ అను వాక్యమునకు అష్టమూర్తులుగ స్ఫూర్తినిచ్చుచున్న పరమేశ్వర సర్వశక్తిమత్వముగా గ్రహించుట ఉపపన్నమగును.

వివరణ :— ఈ శ్లోకమున "సర్వాత్మత్వము" అనునదే నాలుగు మహావాక్యముల లక్ష్యమగు భావము. ఇదియే ఈ స్తోత్రహృదయము. కనుకనే ఫలశ్రుతియందు ప్రసక్తికి వచ్చినది. ఈ సత్యమును విపులీకరించి బోధించుటకే ఈ స్తోత్రము చెప్పబడినది. సర్వాత్మత్వమన ప్రపంచమున చరాచరరూపములగు సర్వజీవజడములయందునుగల చైతన్యము, ఏకము మాత్రమే. ఏకాత్మకము అనగా జీవకోటి ఉపాధిభేదములచే భిన్నభిన్నముగ స్ఫూర్తినిచ్చుచున్నను ఆత్మల ఏకత్వమే, అభిన్నతయే; జడములు జీవులు, (జీవజగత్తులు) సర్వము పరమాత్మయందు అజ్ఞాన పరిణామముచే తమోగుణ ప్రాబల్యముచే ఆరోపితములుగ తెలిసికొన్నందున ప్రబోధ నొంది, ఆత్మజ్ఞానములభించి, అజ్ఞాన పరిణామ స్వరూపమగు విపర్త మిట్టిదని గ్రహించినయెడల, జీవులు ఏకాత్మక, అఖండస్వరూపమగును. జడములు ఆ సర్వాత్మనే అధిష్ఠానముగగలిగి, భాసించుచున్నందునను, అష్టమూర్తులుగ స్ఫురణనిచ్చుచు, సాపేక్షికభూమికయందు (Relative plane) అనగా ప్రాకృతిక ప్రపంచమునందు సత్వరజస్తమోగుణముల ప్రభావముచే, వ్యవహారమునకు వచ్చిన సగుణబ్రహ్మమేయని, విచారణచే గ్రహించి నిర్ధారించుకొంటిమి. కనుక విమర్శించినయెడల ఆత్మకంటె

నన్యమగునని లవలేశమైనను లేదని వేదాంతశాస్త్రానుసారముగ ఏకైక సిద్ధాంతముగ చెప్పబడినది. జీవజగత్తులను రెంటికిని ఆరోపకారణమజ్ఞానమనియే చెప్పబడినది. అజ్ఞానముకూడ ఆరోపిమేయని చెప్పబడినది. అగు. ఆరోపములన్నిటికి మూలకారణమై భ్రాంతిజ్ఞానము నొసంగు అజ్ఞానము ఎట్లు ఆరోపమని చెప్పవీలున్నదని శంక. అందుకు: అజ్ఞానము తనకధిష్ఠానమగు మాయయందు లీనముకాగా ఆమాయ పరమాత్మయందు మిధునభావములో యోగముకలిగియున్నట్లు అందుచే అజ్ఞానము కార్యరూపమునకు వచ్చినప్పుడు ఆరోపమైనట్లు మనము గ్రహించవచ్చు. అజ్ఞానమునకు మూలమగు మాయ పరమాత్మయందు నిజాంతర్గతమే. కనుకనే జీవజగత్తులు ఆత్మాధిష్ఠానముగ స్ఫూర్తి నొందుచున్నవి. ఇందుచే సర్వాత్మత్వభావము ప్రాప్తప్రాప్తము.

అనాదియగు అజ్ఞానము తనకు ఆధారమగు (మూలమగు) మాయయందుండుననియు, నిర్గుణభూమికను పోవునప్పటికి, మూలప్రకృతి స్వరూపస్వభావములగు సత్వరజస్తమో గుణములుకూడ అపరాప్రకృతి స్థాయినధిగమించి, పరాప్రకృతిస్థాయికి పోవుటచే అందే లయమయి, స్వరూపరహిత, ప్రభావరహితస్థితినొంది, మాయాశక్తి రూపమునొంది, ఆ బ్రహ్మయందే మిధునరూపమున నుండునని గ్రహించిననే అద్వయ సిద్ధాంతము ఉపపత్తిలో గ్రహింపనగును. ఈ స్థితియందు పానువట్టము మాయా శక్తికి, లింగము నిర్గుణ పరమాత్మకు **(both as consciousness as stasis)** ప్రతీకములై ఆరాధ్యయోగ్యములగును గాని—సృష్టిక్రియ సమర్థములుగ, మహాశక్తిసంపన్నములుగ * ప్రకృతము జనసామాన్యముచే గ్రహించి మన్నింపబడుచున్న స్త్రీ, పురుష మర్మావయవములకు ప్రతీకములనుభావము అంగీకారయోగ్యముగ లేదుగనుక అనాదరణీయము. జ్ఞానికి సర్వాత్మత్వభావము సిద్ధించిన జీవన్ముక్త

డగును. తరువాత విదేహాము క్తతగును. అప్పుడు. ఆ బ్రహ్మాకార వృత్తియూ బ్రహ్మాయందే లయమగును. అప్పుడు మాత్రమే సర్వ ప్రపంచము మిథ్యగా, జాగ్రత్ రూపమగు సర్వాత్మాధిష్ఠాన స్వప్నస్థితిగ, సత్వరజ స్తమములనబడు గుణరహిత నిర్గుణముగ, కేవల ఆత్మానంద రూపమగు పరమాత్మానుభూతి మాత్రమే యుండును. ఇదియే సత్య లోకము. (The true State of the consciousness real.) అప్పుడు.

శ్లో॥ చిదేవ దేహాస్తు, చిదేవలోకాః,
చిదేవభూతాని, చిదింద్రియాణి ।
కర్తాచిదంతః కరణంచిదేవ,
చిదేవసత్యం, పరమార్థరూపమ్॥

(స్వాత్మప్రకాశిక : శంకర)

"సర్వాత్మత్వ" భావము నిట్లు స్ఫుటీకరించి బోధించు నీ దక్షిణా మూర్తి స్తోత్రమును గురుముఖమున శ్రవణముజేసినను, ఉపనిషద్భావము లతో, యుక్తులవల్ల, ఉదాహరణలవల్ల సమన్వయము జేసికొనుచు మననముజేసికొన్నను, ఆ బోధయందలి భావసారములను అవిచ్ఛిన్నమగు సజాతీయభావమున ధ్యానించినను సంకీర్తనముగ నితరులకు వినిపించి నను సర్వాత్మత్వవిభూతి (మోక్షము) ప్రాప్తప్రాప్తముగ దెలియబడి—అష్టమూర్తులును తన స్వరూపవిభూతులు మాత్రములుగనే భాసింపబడు చున్నవనుభావ మహదైశ్వర్యముగలిగి తన ఈశ్వరత్వస్థితిని ప్రత్యగాత్మ తెలియును. ఇట్లు ప్రపంచమును ఆత్మగా దర్శింపగలవానికి మాత్రమే తాత్వికమున "జగన్మిథ్య". గృహస్థులకుగాదు. సంపూర్ణ విరక్తునికే పరమహంసకే జగన్మిథ్య అనదగు అధికారము. సర్వులకుగాదు అట్లైన శ్రవణాత్తదర్థ మననాత్ ధ్యానాచ్చ సంకీర్తనాత్—సర్వాత్మత్వ మహా

విభూతిసహితం సాదీశ్వరత్వం స్వతః అని యేలజెప్పబడినదని ప్రశ్న : ఇది అర్థవాదవాక్యమా (obiter dicta) ప్రయోజనాత్మక ఫలశ్రుతియో యన్న, అజ్ఞానులకు అర్థవాదవాక్యముగ నుపకరించును. ఉత్తమ విజ్ఞానులకు ధ్యానసంకీర్తనా రూపమగు సాధనప్రక్రియగ నుపకరించును.

అభ్యాసవైరాగ్య సాధనలే ప్రధానము, ప్రయోజనాత్మకమని, సర్వేంద్రియ మౌనవ్యాఖ్యాసిద్ధమగు సమాధిస్థితి ప్రదర్శకభంగిమతో, జీవేశ్వర ఐక్యసూచకమగు రేఖారూపచిన్ముద్రతో, తత్త్వోపదేశముజేయు సద్గురు శ్రీ దక్షిణామూర్తికి, ఆయన మా బుద్ధులను ప్రేరేపించి ప్రబోధించి సర్వాత్మత్వస్థితి నొసంగుగాకయని ఈ నమస్కారము.

9వ శ్లోకమున సగుణబ్రహ్మ స్వరూపము ఆరాధ్యవిధానము సగుణ నిర్గుణములకు సామరస్యము తెలుపబడి ఈ చరమశ్లోకము సగుణ నిర్గుణపూర్వమగు సాధనలకు అందుచే ప్రాప్తించు జ్ఞానమునకు ఫల శృతి పూర్వకముగ బోధింపబడినది.

ఓం తత్ సత్